

SPOLEČNOST KŘEŠŤANŮ A ŽIDŮ

Josef Blaha
Opovrhování Tórou
jako modloslužba

V. Sáňka, L. Klíma
**Ohlédnutí za
panelovou diskusí**

Mikuláš Vymětal
Midraš — Učebnice
přemýšlení nad Bibli
(2. část)

Jan Heller
**Jména synů
Izraele — Ašer**

Pavel Sládek
Sabtaj ben Josef
zvaný Bass

Martin Kovář
**Britská unie fašistů
a britská společnost ve
30. letech 20. století**

Václav Beránek
Stíny Šoa — Gestapo
(2. část)

Z
P
R
A
V
O
D
A
J

OBSAH

Editorial <i>Robert Řehák</i>	2
Aktuality	3
Několik postřehů židovské filosofie k midraši; opovrhování Tórou jako modloslužba <i>Josef Blaha</i>	4
Ohlédnutí za panelovou diskusí <i>V. Sárka, L. Klíma</i>	6
Midraš — Učebnice přemýšlení	
nad Bibli (2. část) <i>Mikuláš Vymětal</i>	7
Jména synů Izraele — Ašer <i>Jan Heller</i>	23
Šabtaj ben Josef zvaný Bass <i>Pavel Sládek</i>	19
Britská unie fašistů a britská společnost	
ve 30. letech 20. století <i>Martin Kovář</i>	20
Stíny Šoa — Gestapo (2. část) <i>Václav Berdych</i>	26
Summary <i>Stanislav Tumis</i>	31

Ilustrace na obálce

akad. malíř Pavel Kryml

Vydává:

Společnost křesťanů a Židů

Čajkovského 22

130 00 — Praha 3

Šéfredaktor: Ladislav Puršl

Redakce: Lukáš Klíma (L. K.), Marie
Rút Křížková (M. K.), Robert Řehák
(R. Ř.), Stanislav Tumis (S. T.), Mikuláš
Vymětal (M. V.)

Sazba: Filip Podsedník — Grapf

Osvit: www.forma.cz

Fotografie: archiv autorů a redakce

Kresby: akad. malíř Pavel Kryml

Bankovní spojení:

ČSOB, Na Poříčí 24, 115 20 — Praha 1

číslo účtu: 579709683/0300

Internetové stránky a e-mail:

http://www.etf.cuni.cz/skz

(webmaster: Kateřina Bubeníčková)

e-mail: skz@etf.cuni.cz

Objednávky Zpravodaje na:

skz@etf.cuni.cz; +42060470504

Evidence periodického tisku: MK ČR
E 11333

Editorial

Vážení čtenáři, vážená čtenářko,

dne 6. března 2005 od 17 hod. v budově UK-ETF bude valná hromada Společnosti křesťanů a Židů, kde dojde k zásadním změnám nejen ve vedení této společnosti, ale i v redakční radě Zpravodaje. Rád bych Vás tímto na toto shromáždění srdečně pozval, abyste jste se mohl/a vyjádřit k současné podobě a dalšímu směřování tohoto periodika. Jako redakční rada se velmi těšíme na Vaše názory a podněty. Pokud byste chtěl/a se začít aktivně podílet na vzniku Zpravodaje jakožto člen redakčního týmu, budete vítáni.

Co chystáme

Do dalších čísel bychom Vám chtěli jako redakce nadělit Zpravodaj lepší a efektivnější. Je toho mnoho, co musíme zlepšit a změnit: distribuci, propagaci, periodicitu atd. Nicméně jako nejdůležitější úkol vidím pokus o lepší a intenzivnější komunikaci s Vámi — čtenáři. Čím častější bude komunikace Vás čtenářů s redakcí, tím bude Zpravodaj lepší, aktuálnější a zajímavější.

Příložený dotazník

Právě proto jsme pro Vás připravili k tomuto číslu příložený dotazník ve formě korespondenčního lístku, který máte možnost vyplnit a poslat zpět na adresu Společnosti poštou, nebo nám Vaši odpověď na položenou otázku můžete poslat e-mailem na internetovou adresu či SMS zprávou na tel. číslo: 775 107 301, nebo jej přinést na shora zmíněnou valnou hromadu.

Smysl dotazníku

Na první straně dotazníku je položena jednoduchá otázka, zda máte i nadále zájem odebírat Zpravodaj. Na odebírání Zpravodaje se neváží žádné povinnosti — dokonce jej poskytujeme na vyžádání zdarma. Pokud nedostaneme od někoho do vydání dalšího čísla Zpravodaje odpověď, tj. přibližně do března 2005, pak zkusíme na jeho adresu již časopis neposílat. Mohlo by to pomoci nám snížit finanční náklady a eliminovat tzv. „mrtvé duše“.

Druhá strana dotazníku

Druhá strana dotazníku je zcela prázdná. Tato tabula rasa je tu proto, aby Vás motivovala napsat nám na ni alespoň stručný Váš komentář, pozitivní či negativní kritiku, návrh na zlepšení, postřehy či typy na další monotematická čísla. Budeme rádi, pokud od vás uslyšíme, o čem by měl Zpravodaj být, jak by měl vypadat a kde by se měl distribuovat. Chybí Zpravodaji nějaká rubrika? Neměl by se přejmenovat? Máte tip na nějaký zajímavý článek? Od Vašich návrhů se budou odvíjet témata dalších čísel.

Tip na příště — Zpravodaj o humoru

Příští číslo Zpravodaje se bude věnovat humoru v Bibli a v náboženstvích. Osobně se na něj již moc těším, protože si myslím, že humor pomáhá překonávat strach a že smích prodlužuje a zpřijemňuje život. Přípravu tohoto čísla na sebe vzal kolega Josef Dvořák. Pokud byste mu již teď chtěli něco poslat, stačí mu napsat — ať už poštou nebo e-mailem do redakce.

Moc se těším na Vaše odpovědi!

Za redakci srdečně Váš

Robert Řehák

Pravidelná redakční setkání

Zveme Vás na pravidelné redakční rady, které se konají vždy první čtvrtek v měsíci od 18 hod. v kavárně Marathon, Černá 9, Praha 1.

Finanční zpráva

Vážení čtenáři,

chtěl bych Vám tímto osobně poděkovat za Vaše finanční dary, které posíláte na vydávání tohoto Zpravodaje. Považuji za zážrak to, že Zpravodaj stále vychází i přes to, že je neprodejný a na vyžádání ZDARMA (u každého nového čísla pocítuji vděčnost za to, že můžeme pokračovat a divím se, že jsme ještě nezkrachovali...).

Náklady na tisk jednoho čísla

Vytvoření článků, jejich redakce, sazba článků, grafická úprava fotografií, osvit filmů pro tisk, tisk Zpravodajů i jejich distribuce (poštovné a balné) však stojí mnoho času a nemalé finanční částky — holá výrobní cena (bez nepřímých nákladů) jednoho čísla se pohybuje kolem 30 000,- Kč. Zpravodaj můžeme vydávat tak dlouhou dobu jen proto, že jsme zcela minimalizovali náklady: autoři článků se vzdávají svých honorářů, většina redaktorů dělá svou práci zcela zadarmo a ve svém volném čase, neplatíme žádnou kancelář redakce (protože žádnou nemáme), neplatíme skoro žádné provozní náklady, Zpravodaje vytváříme na vlastních počítačích doma a logistiku zajišťujeme soukromým autem.

Pozvání k zřízení trvalého příkazu k úhradě

Ačkoliv grantové podpory jsou tč. stěžejní, přesto bez Vaší — alespoň symbolické finanční podpory Zpravodaj vycházet nemůže. Z hlediska trvalého příjmu Zpravodaje je nejlepší formou zasílání finanční podpory zadáním trvalého příkazu k úhradě u Vaší banky na náš účet u ČSOB č. 579709683/0300 — do zprávy pro příjemce můžete vložit Vaše jméno a příjmení, nebo použít jako variabilní číslo datum Vašeho narození a sdělit nám to e-mailem nebo poštou.

Upozornění pro nové dárcce užívající složenky

Nové dárci z řad čtenářů, kteří nejsou členy Společnosti křesťanů a Židů, bych rád upozornil, že se nám žel od České pošty nedostávají kopie proplacených složenek vkládaných do každého čísla Zpravodaje. Velmi rádi bychom všem dárcům poděkovali a začali jim zdarma posílat Zpravodaj, je třeba však takový příspěvek oznámit e-mailem či poštou do redakce.

Potvrzení k daňovým úlevám

Jako občanské sdružení, které je řádně registrováno u Ministerstva vnitra pod č. j. VSC/1-6089/91-R dne 4. 4. 1991, Vám na vyžádání můžeme ve smyslu Zákona 586/1992 vydávat potvrzení o obdržení sponzorského daru. Toto potvrzení Vám umožní snížit daňové odpočty za rok 2004 a tím pomůžete Zpravodaji i sobě.

Nové podněty k zajištění dlouhodobého příjmu Zpravodaje

Vážení čtenáři, tímto bych Vás chtěl závěrem požádat, abyste přemýšleli, jak byste mohli přispět k dlouhodobému stabilizování finanční situace Zpravodaje. Vaše nápady na možnost získání příspěvků, grantů či sponzorských darů od jednotlivců i organizací můžete zasílat na e-mailovou, nebo poštovní adresu Společnosti. Vítáme i malé symbolické částky. Předem Vám děkuji za každý nápad, nebo každý konkrétní čin v tomto směru, protože jsem přesvědčen o tom, že Zpravodaj tu má a má mít své pevné a stálé místo jako platforma dialogu Židů a křesťanů, jako prostor pro odhalování duchovních hodnot obou těchto komunit víry, jako komunikační prostředek se širokou veřejností i jako hráz proti ignoranci, neznalosti, předsudkům, xenofobii a rasismu. Záleží jen na Vás, jestli tu Zpravodaj bude a jakou formu bude mít.

R. Ř.

Poděkování

52. číslo Zpravodaje SKŽ vychází za podpory

- Nadačního fondu obětem holocaustu,
- Nadačního fondu Věry Třebické-Řivnáčové,
- Ministerstva kultury České republiky.

Děkujeme!

2005

???

2005

???

**Zde se při Vaší
dobré vůli může
nacházet i Vaše
jméno.
Děkujeme Vám.
SKŽ**

NĚKOLIK POSTŘEHŮ ŽIDOVSKÉ FILOSOFIE

K MIDRAŠI Opovrhování Tórou jako modloslužba.

Josef Blaha, PhD., SJ

Cíle filosofie. Filosofie usiluje o to, „vysvětlit“ svět takovým způsobem, až bude vše jasné a transparentní, takže se zjeví opravdový život a nic už nebude problematické a tajemné.

Nejde však spíše naopak o tom, ukázat, že co je jasné a pochopitelné, je vlastně záhadné a tajemné?

Nejde nám o to, osvobodit sebe a druhé od takových pojetí světa, jejichž jasnost zabíjí tajemství? Prameny bytí jsou ve skutečnosti v tom, co je skryté a ne v tom, co je zjevné.¹

Díváme-li se na midraš jako na určitý pokus přiblížit se pravdě, z hebrejského pohledu by se dalo říci — vyhledávání pravdy — tak o něco podobného usiluje i filosofie, která je určitou formou lásky k moudrosti, jak v Evropě začala ve starověkém Řecku.

Sledujeme-li moderní evropskou židovskou filosofii, zjistíme, že židovští filosofové projevovali svůj přístup k Talmudu a midraši. Mezi nimi to byl především filosof Emmanuel Lévinas. Vedle toho, že se Lévinas celý život věnoval filosofii, je méně známo, že měl také četné přednášky o Talmudu.²

Domnívám se, že velmi cenná je jeho přednáška na setkání francouzské sekce Světového židovského kongresu v Denöel roku 1985, který se sešel pod heslem „IDOLLES“ — modly. Lévinas zde měl přednášku Opovrhování Tórou jako modloslužba na traktát Babylónského talmudu Sanhedrin 99a a 99b. V této přednášce ukazoval na příkladech různých rabínů myšlenky Talmudu, že ti, kdo opovrhují Tórou, nebudou zapsáni v knize života, či z ní dokonce budou vymazáni.

Lévinas zde říká následující: „Co se týká modloslužby, rád bych mluvil o jejím protikladu, který poznamenal celou historii Západu, jako nejvyšší hodnota nebo kritérium pravdy a duchovního života. Rád bych mluvil o Tóře, o anti — modloslužbě, absolutním protikladu modloslužby! ... Být Židem znamená účastnit se bohoslužby slova, to znamená, stát se učedníkem Tóry, a tím sám vystoupit z modloslužby pomocí studia Tóry, umožňujícím přímý

kontakt s živým Bohem... V židovském prostředí získává četba a studium Tóry liturgický význam vstupu do společnosti s Bohem, s transcendentem... V úvodu (celého kongresu) M. Riveline citoval midraš, podle kterého Tóra jako celek usiluje o zákaz modloslužby. Různé druhy „opovrhování Tórou“, o nichž mluví biblický text, znamenají podle midraše různé možnosti, jak se vystavit modloslužbě, nebo podlehnout různým druhům pádu do

modloslužby. Existují různé způsoby, jak monotheistickému náboženství naslouchat špatně, nebo mu vůbec nenaslouchat... Rabi Jišmael k tomu říká, že modloslužebník je ten, kdo opovrhuje Tórou. Co dodává na jeho adresu? ... „Ten, kdo opovrhuje slovem Božím, už opovrhl slovem, které Hospodin řekl Mojžíšovi na Sinaji: ‚Jsem Věčný, tvůj Bůh.‘ — a ‚Nebudeš mít jiné bohy mimo mě.‘“... Tóra vyžaduje lásku ke vdově a cizinci, a základní ontologický zákon zachování života každé lidské bytosti. Proto je pro nás Židy Tóra transcendentní a držíme se talmudické zásady že „ten, kdo říká, že Tóra není z nebe, nemá účast na budoucím životě.“⁴

Lévinas zde dochází k překvapivému závěru — jedním z hlavních cílů Tóry není boj proti ateismu, ale je boj proti modloslužbě!

Na první pohled nás to překvapí, ale tato myšlenka se odráží i u dalších židovských filosofů, jako třeba u Henriho Atlana:

Rabbi Löw

„První starostí biblické zvěsti není Boží existence, tedy theismus proti ateismu, ale spíše boj proti modloslužbě. Jinak řečeno, v každém theismu je nebezpečí modloslužby. Celý theismus je modloslužba, protože vyjádření znamená symbol, a ten může už být modlou. Jinými slovy, jediná řeč o Bohu, která není modloslužebná, může být pouze mluva ateisty. Nebo, ještě jinak řečeno, ve veškeré rozpravě o jediném Bohu pouze Bůh, který není Bohem, se nestává modlou.“⁴⁵

Na rozdíl od Atlana si nemyslím, že jediná řeč o Bohu může být ateistická. Domnívám se však, že Atlan ve své řeči o Bohu šel *ad absurdum*, aby zdůraznil, že při rozpravě o Bohu můžeme snadno upadnout do různých forem modloslužby.

Podle mého názoru nemůžeme opominout ani jiného francouzského filosofa, Jeana-Luc Mariona, který o modloslužbě říká:

„Modla se snaží pohltnout člověka, a to tím způsobem, že jej vzdálí od božského... aby odvedla od Boha, modla nabízí božstvo, které ve skutečnosti Boha znetvořuje. Příchod modly znamená smrt Boha. Modla se nám snaží přiblížit Boha, dokonce nám Boha jaksi věnovat; člověk, který se bojí ateismu, se začíná klanět božskému, a má pocit, že jej uchopuje. Přitom mu nezůstává v rukách vlastně nic, než bezcenný amulet, který je dobře známý a dobře pojištěný... Modla postrádá vzdálenost, která je vlastní božskému jako tomu, které nám nenáleží, ale které k nám přichází.“⁴⁶

Josef Blaha, PhD., SJ

Sanhedrin 99a-99b

(Kdo říká) TÓRA NENÍ Z NEBE atd. Rabíni učí: Pohrdl Hospodinovým slovem a porušil jeho příkaz. Takový má být vyobcován, ano vyobcován (Nu 15,31). To se vztahuje na toho, kdo říká, že Tóra není z nebe. Jiný výklad: Pohrdl Hospodinovým slovem. To se vztahuje na popěrače Boha. Jiný výklad: Pohrdl Hospodinovým slovem. To se vztahuje na toho, kdo vnáší do Tóry falešné výklady. Porušil jeho příkaz. To se vztahuje na toho, kdo porušuje příkaz o obřizce. Vyobcován, ano vyobcován. Vyobcován v tomto světě, ano vyobcován v budoucím světě. Odsud odvodil r. Eliezer z Modaim, že ten, kdo znesvěcuje svatyně, hanobí svátky, porušuje smlouvu našeho otce Abrahama (přikázání o obřizce), vnáší do Tóry falešné výklady, veřejně zostuzuje své druhy, i kdyby znal Zákon a dobře se choval, nemá podíl na budoucím světě. Někdo jiný učí: Pohrdl Hospodinovým slovem. To se vztahuje na toho, kdo říká, že Tóra není z nebe. A kdyby někdo řekl, že celá Tóra je z nebe s výjimkou jediného verše, který neřekl Svátý, budiž požehnán, nýbrž Mojžíš sám od sebe, tak se na něj vztahují slova: Pohrdl Hospodinovým slovem. A kdyby dokonce někdo řekl, že celá Tóra je z nebe s výjimkou jedné drobnosti, nebo jednoho závěru „z lehčího na těžší“ (kal wa-cho-mer), nebo slovní analogie, stejně se na něj vztahují slova: Pohrdl Hospodinovým slovem. Učí se: R. Meir řekl: Když se někdo učí Tóru a nevyučuje ji, tak se na něj vztahují slova: Pohrdl Hospodinovým slovem. R. Nathan řekl: Když někdo nedbá Mišny. Rabi Nehoraj řekl: Když je někdo ve stavu, že se může zabývat Tórou a nezabývá se jí. R. Jišmael řekl: Když někdo provozuje modloslužbu. Z čeho vychází tento výklad? Ve škole r. Jišmaele se učí: Pohrdl Hospodinovým slovem, slovy, které sám řekl na Sinaji: Já jsem Hospodin, tvůj Bůh atd. nebudeš mítí bohů jiných přede mnou atd. R. Jehošua bar Qorcha řekl: Když někdo studuje Tóru a neopakuje si ji často, je to jako kdyby sil bez toho, že by žnul. Rabi Jehošua řekl: Kdo studuje Tóru a zapomíná ji, je podoběn ženě, která rodí (a vzápětí) pohřbívá. R. Akiva řekl: Zpívej každý den, zpívej každý den (t.j. studuj pomocí hlasitého opakování v rytmičké výslovnosti). R. Jicchak ben Evidmi řekl: Který verš Bible to objasní? Je psáno: Ten, kdo se plahočí, plahočí se pro sebe, pohánějí ho jeho vlastní ústa. (Př 16,26) Pracuje na tomto místě a jeho Tóra pro něj pracuje na jiném místě.

OZNÁMENÍ

Dne 6. března 2005 bude „Odpoledne se SKŽ“.

Na programu je:

Výlet do židovského ghetta

Ve 13.00 hodin se bude konat výlet do pražského židovského ghetta s Robertem Řehákem, který jej pojme jako výlet po historii s vyprávěním zajímavých židovských legend. Sraz je ve 13.00 hodin pod orlojem na Staroměstském náměstí. Vstupné dobrovolné.

Koncert klasické hudby

Od 16.00 hodin se v budově UK-ETF (Černá 9, Praha 1) bude konat koncert klasické židovské a křesťanské hudby v podání židovského houslového virtuosa Alexandra Shonerta. Vstupné dobrovolné.

Valná hromada

Od 17.00 hodin se v budově UK-ETF (Černá 9, Praha 1) bude konat valná hromada Společnosti křesťanů a Židů.

Na programu bude:

1. zpráva dosavadního předsedy o stavu Společnosti a kritické zhodnocení jeho volebního období;
2. volby zcela nového představenstva: nového předsedy, místopředsedů, výboru, pokladníka i revizní komise;
3. diskuse o formě a dalším směřování Zpravodaje SKŽ, návrhy na ustanovení nových členů redakční rady;
4. plán další činnosti a rozvoje SKŽ — nové regionální pobočky;
5. zpráva Moravské pobočky Společnosti křesťanů a Židů;
6. finanční zpráva; jmenování nové účetní;
7. zpráva o hledání kanceláře;
8. oznámení o plánovaných akcích;
9. další oznámení.

Předpokládáný konec programu je v 19.00 hodin Slavnostní zakončení v některé z pražských restaurací.

1. Leon Šestov — ATHENES ET JERUSALEM.
2. Mezi jinými například — v angličtině — Emmanuel Levinas — NINE TALMUDIC READINGS — translated and with an introduction by Anette Aronowitz, Indiana University Press, Bloomington, 1994, nebo v jeho rodné francouzštině — L'AU — DELÁ DU VERSET — LECTURES ET DISCOURS TALMUDIQUES Les Éditions Minuit, Paris, 1982 dále QUATRE LECTURE TALMUDIQUES, Éditions Minuit 1968, DU SACRÉ AU SAINT. CINQ NOUVELLES LECTURES TALMUDIQUES, Minuit 1982
3. tato přednáška byla publikována v knize A L' HEURE DES NATIONS na stranách 67 — 88
4. Emmanuel Lévinas, MÉPRIS DE LA THORA COMME IDOLATRIE — OPOVRHOVÁNÍ TÓROU JAKO MODLOSLUŽBA — passim strany 67 až 74 ze shora uvedeného díla
5. Henri Atlan, NIVEAUX DE SIGNIFICATION ET ATHEÏSME DE L' ECRITURE v LA BIBLE AU PRÉSENT — Gallimard, Paris, 1982 strana 86
6. Jean — Luc Marion — L'IDOLE ET LA DISTANCE, Paris, Grasset, 1977, strana 24

PROBĚHLO

Ohlédnutí za panelovou diskusí o násilí

Dne 20. května 2004 proběhla ve velké posluchárně UK-ETF panelová diskuse na téma „Násilí v náboženství a ve společnosti“. Za účasti asi padesáti posluchačů, většinou místních studentů, spolu o uvedeném tématu diskutovali prof. ThDr. Jan Heller, emeritní profesor na místní katedře Starého zákona, Dr. Samuel Abramson, rabín Jeruzalémské synagogy, RNDr. Vladimír Sáňka, ředitel Islámského centra v Praze a doc. ThDr. Ivan Štampach, vedoucí katedry religionistiky na Univerzitě v Pardubicích. Diskusi moderovali Mgr. Robert Řehák, předseda SKŽ, a Lukáš Klíma, koordinátor přednáškové činnosti SKŽ. Po krátkém představení všech řečníků byly předneseny vstupní teze. Přinášíme vám islámský postoj, který předestřel RNDr. Vladimír Sáňka. Biblické stanovisko, předestřené prof. ThDr. Janem Hellerem, jsme publikovali ve Zpravodaji SKŽ č. 50 pod názvem „Násilí — Bezpráví — Náprava“.

„Dovolte mi nejdříve vysvětlit význam slova islám. Islám není pojmenován podle nějaké osoby nebo místa kde se vyskytl, ale byl udělen Bohem, je zachycen v Koránu a znamená podřízení se Božímu vedení, jinými slovy, je to snaha o praktikování zásad a způsobu života, který nám dal nebo zjevil Bůh. Druhý význam slova islám je mír. Viz. muslimský pozdrav *salam alejkum*, mír s vámi. Uvedu také výrok posledního proroka, Muhammada: „Žádný z vás není věřící dokud nepřeje druhému to, co si přeje sám pro sebe.“ Už z toho plyne, že žádný správně věřící muslim by neměl šířit násilí. Mezi základní kameny islámské víry patří také to, že všechny naše skutky jsou zaznamenávány, za každý dobrý skutek náleží odměna a naopak, každý zlý skutek bude potrestán. Věřím, že Bůh je nanejvýš spravedlivý, takže pokud nedojde k spravedlivému účtování na tomto světě, tak k tomu dojde v den posledního soudu, na to by měli všichni věřící pamatovat v každé chvíli, kdykoli něco říkají nebo dělají.

Islám je také realistické náboženství, které říká, že bez ohledu na naše přání je válka životním faktem a bude tu tak dlouho, dokud bude na světě existovat nespravedlnost, útlak, svévolné nároky atp. Válka a násilí se v historii lidstva objevují od samého počátku. V minu-

lém století světové války neznamenal poslední válečný konflikt, po nich byly stovky dalších lokálních ozbrojených konfliktů. Islám dokáže ospravedlnit válku jen v případě obrany a jen jako krajní možnost a za mimořádných okolností,

kdy se ostatní opatření minula účinkem. Ale i tehdy platí morální zásada, aby se válka omezila na minimum a probíhala, jen když je to opravdu nezbytné, aby nedocházelo k agresivní válce. Cílem nesmí být ničení úrody, zvířat, domů, nepovoluje se zabíjení žen, dětí, starých lidí, nesmí docházet k mučení zajatců a nesmí docházet k nucení přijmout víru. Je tu kladen základní důraz na spravedlnost, lidská práva a důstojnost člověka a také na právo na sebeobranu.

V islámu není místo pro žádnou formu rasového útlaču. V Koránu můžeme číst, že před Bohem jsme si všichni rovni bez ohledu na barvu pleti na národnost, majetek nebo společenské postavení a Bůh nás bude posuzovat podle naší bohabojnosti a konání dobrých skutků v souladu s principy, které dává víra zjevená prostřednictvím proroků.

V učení islámu je základem obrátit se na dva zdroje: na Korán, který muslimové považují za poslední zjevené Písmo — slovo Boží. Druhým zdrojem je *sunna*, tradiční soubor činů a výroků proroka Muhammada.

V Koránu můžeme číst mnoho veršů na téma násilí a ve všech je vyzýváno k toleranci, nenásilí, trpělivosti, spravedlnosti, konání dobra — a za všechny tyto skutky je slíbena odměna. Např. se uvádí: „Nebudiž žádného donucování ve víře, a již bylo jasně rozlišeno správné vedení od bloudění.“ V jiném verši říká Bůh proroku Muhammadovi: „A řekni: pravda je od vašeho Pána, kdo chce, ať věří, a kdo chce ať nevěří.“ Nebo Bůh říká Muhammadovi: „Proto připomínej, neboť ty jsi ten, kdo má připomínat.“

V podstatě se tu jedná o vyjádření svobody v náboženství, o zákaz donucování ve víře a o zákaz šíření víry násilím, donucováním. Z principu takový přístup není přijat jako možný. Podobně je tomu také ve vztahu k jiným náboženstvím. Hodně se v Koránu mluví o vztahu k židům a ke křesťanům, kteří jsou nazýváni lidem knihy, protože také mají zjevená písma. Mimochodem patří k pilířům islámské víry věřit, že všechna předchozí zjevená písma, ale i všichni předchozí proroci (Abraham, Mojžíš i Ježíš) jsou od jednoho Boha a nemají se tedy mezi nimi dělat rozdíly. Ve vztahu ke křesťanům a židům je v Koránu řečeno: „Nepři se s vlastníky Písma leda způsobem nejvhodnějším a jen s těmi z nich, kdo nespravedliví jsou.“ Nebo: „A rcete: My uvěřili jsme tomu, co bylo sesláno nám a co bylo sesláno vám, a náš Bůh a váš Bůh jedno jsou, a my do vůle jeho jsme odevzdáni... Bůh vás rozsoudí v tom v čem jste se rozcházel.“

Hovor RNDr. Vladimíra Sáňky zaznamenal a zpracoval Lukáš Klíma.

MIDRAŠ

Učebnice přemýšlení nad Biblí, 2. část

Mikuláš Vymětal

Úvod

Pro názorné objasnění, jakým způsobem pracuje hagadický midraš s biblickým textem, zde uvedeme výklady agadických midrašů, vykládajících Ex 3,1 (první setkání Mojžíše s Hospodinem na Chorébu). Pokud je ve výkladech citován biblický text, uvádíme jej v ekumenickém překladu, či, podle smyslu textu, v překladu jiném, případně vlastním. Tam, kde midraš vyžaduje zcela jiné pochopení biblického textu, překládáme podle smyslu, přičemž na odchylku ve výkladu upozorníme. Výrazy, kde midraš (pravděpodobně) používá jinou možnost čtení nepunktovaného textu ve srovnání se současným punktovaným textem, označujeme hvězdičkou*, případně tuto jinou možnost čtení uvedeme za lomítkem/. Midraš vychází z předpokladu, že všechna možná zbožná čtení Písma jsou platná a tudíž Písmo v sobě obsahuje skoro nevycerpateľnou šíři výkladů. Pro přehlednost uvádíme přímé citáty z vykládaného verše **tučným písmem**, části textu dodané pro zvýšení srozumitelnosti jsou uvedeny v (kulaté závorce), výklady jsou psány *kurzivou*. Boží jméno Hospodin je v midraších obvykle zbožně zkráceno H'. Z důvodu srozumitelnosti textu je ponechávám v celé délce. Výklady jsou vzaty z následujících dvou midrašických sbírek: **Midraš Exodus raba** (hebr. *šemot raba*) je kompilátem velkého množství různých výkladových látek, vzniklý zřejmě tak, že k midraši Tanchuma byly doplňovány další texty. Poslední redakční práce na midraši proběhly snad v 10. století. Tento midraš máme dochovaný ve dvou základních podobách: „Klasického“ vydání vilniuského a kritické edice Avigdora Šinana, která zpracovává ovšem pouze exegetickou část midraše (Ex 1-10). **Midraš Tanchuma**, zvaný též **Jelamdenu** (=učí nás) se jmenuje zřejmě po rabi Tanchumovi bar Abbovi, **amoraioví** z 2. poloviny 4.století, jemuž je připsáno velké množství výroků. Midraš Tanchuma obsahuje komentář k celému Pentateuchu. Nejrozšířenější jsou dvě verze Tanchumy — „klasické“ Varšavské vydání a kritické vydání Salomona Bubera (dědečka Martina Bubera) z roku 1885. Stručně uvádíme alespoň po části z obou.

Český ekumenický překlad, upravený

Ex 2,25-3,1 *Bůh na syny Izraele pohleděl, a poznal Bůh. Mojžíš byl pastýřem ovcí svého tchána Jitra, midjánského kněze. Jednou vedl ovce až za step a přišel k Boží hoře, k Chorévu.*

Midraš Exodus raba

Myšlení lidské a Boží (Exodus raba 2,1) (Ex 3,1a) **Mojžíš byl pastýřem/ (vídával*)**. Jak je psáno (Ž 103,(6.)7(.8a)): „(Hospodin zjednává spravedlnost a právo všem utlačeným.) Dal poznat své cesty Mojžíšovi, synům Izraele svoje skutky

(hebr. עלילותיו *alilotav*). (Hospodin je slitovný a milostivý.)“ Přání a skutky (lidí z) masa a kostí jsou zvrácené, jak je řečeno (Dt 22,14) „dal záminku (hebr. עלילה *alilat*) k řečem o ní (bude o ní roznášet zlou pověst tím, že bude říkat: „Vzal jsem si tuto ženu, přiblížil jsem se k ní, ale zjistil jsem, že není panna!“), ale vlastnosti a skutky Svatého, budiž požehnán, jsou ve slitování, jak je řečeno (Ž 103,7-8): „(Dal poznat své cesty Mojžíšovi, synům Izraele svoje skutky.) Hospodin je slitovný a milostivý.“ Tyto vlastnosti sdělil Mojžíšovi v hodinu, když mu (Mojžíš) řekl (Ex 33,13): „Dej mi poznat své cesty.“ Odvětil mu totiž (Ex 33,19): „Slituji se, nad kým se slituji“. Hle, slitovný a milostivý je Hospodin, že dal poznat své cesty Mojžíšovi, že ukázal cestu konce Mojžíšovi, jak je řečeno: (Ex 3,1) „A Mojžíš vídával“ (Ž 103,7) „(známé učinil své cesty Mojžíšovi), synům Izraele své skutky (hebr. עלילותיו *alilotav*)“. Učinil totiž své skutky na Egyptanech, aby Izrael(cí) vyprávěli o jeho skutcích, které učinil Svatý, budiž požehnán, Egyptanům. Jak je psáno (Ex 10,2): „abys vypravoval do uší tvého syna (a syna tvého syna, co jsem učinil (hebr. הitalalti *hitalalti*) v Egyptě a znamení má, která jsem prokázal na nich, abyste věděli, že já jsem Hospodin).“ Je slitovný, že se slitoval nad Izraelem, a nedotkly se jich (egyptské) rány. Je milostivý, že (nepřesný citát patrně Ex 11,3)¹ „jim dal milost v očích Egyptanů“. Je shovívavý, že jim shovával, že se k nim vztáhl v milosrdenství a pozoroval v dobrém a ne ve zlém, co budou v budoucnu činit.

Midraš Exodus raba, paraša 2, kap. 2

Spor o Boží přítomnost (Exodus raba 2,2a)

(Ex 3,1) **Mojžíš byl (pastýřem ovcí)**. Jak je psáno (Abk 2,20): „Hospodin je ve svém svatém chrámu.“ Rabi Šmuel syn Nachmanův řekl: „Dokud nebyl zničen svatý chrám, spočívala v něm Boží přítomnost, jak je řečeno (Ž 11,4): „Hospodin je ve svém svatém chrámu.“ A když byl zničen svatý chrám, stáhla

se Boží přítomnost zpět do nebes, jak je řečeno (Ž 103,19): „Hospodin si postavil trůn na nebesích.“ Rabi Elazar říká: „Boží přítomnost neodstoupila z chrámu, jak je řečeno (1Kr 9,3 2Par 7,16): Mé oči a mé srdce tam budou atd. (po všechny dny)“. A také říká (Ž 3,5): „Pozvedám hlas k Hospodinu a on ze své svaté hory mi už odpovídá. — Sela —“. Přestože je (chrám) zničen, přece přichází ve své svatosti a vidí (hebr. **ראה** *rah*), jak řekl Kýros (Ezr 1,3): „On je Bůh, který je v Jeruzalémě.“ Řekl jim: „Přesto, že je (chrám) zničen, Bůh se odtamtud nevzdálil.“ Rabi Acha řekl: „Boží přítomnost se nikdy nevzdálila od Západní zdi, jak se říká (Pís 2,9): „Hle, stojí za naší zdí“ a je psáno (Ž 11,4): (Hospodin je ve svém svatém chrámu, Hospodin má svůj trůn na nebesích.) Jeho oči hledí, jeho pohled zkoumá lidské syny.“ Rabi Janaj řekl: „Přestože přebývá Boží přítomnost v nebesích, jeho oči hledí a jeho pohled zkoumá lidské syny.“

Podobenství o dělnících v královské zahradě (Exodus raba 2,2b)

Podobenství o králi, který měl ovocnou zahradu a postavil v ní vysokou věž. Tento král nařídil, aby v ní byli dělníci, kteří se tam budou zaobírat prací. Král řekl: „Každému, kdo bude řádně konat svou práci, bude zaplacen jeho mzda, avšak každý, kdo bude pracovat líně, bude propuštěn z práce.“ (*Nimša*².) Král

je Král králů králů⁴ a ovocná zahrada je (tento) svět, do něhož dal Svatý, budiž požehnán, Izraele, aby střežil jeho Tóru a uzavřel s nimi smlouvu, a řekl: „Před tím, kdo střeží Tóru, je Rájská zahrada a před tím, kdo ne, peklo.“ Tak je to také se Svatým, budiž požehnán. Přestože se zdá, jakoby se jeho přítomnost vzdálila z chrámu, (Ž 11,4) „jeho oči hledí a jeho pohled zkoumá lidské syny“.

Dva příběhy o pastýřích (Exodus raba 2,2c-3)

Pastýř David (Exodus raba 2,2c)

A koho zkoumá? Spravedlivého, jak se říká (Ž 11,5): „Hospodin zkoumá spravedlivého.“ (A jak ho zkoumá? Při pasení ovcí.) Zkoumal (i) Davida s jeho ovcemi a shledal, že je dobrým pastýřem, jak je psáno (Ž 78, 70): „Povolal ho z ovčích ohrad (hebr. **ממכלות** *mimiklot*).“ Co jsou to ovčí ohrady? K pochopení může sloužit text Gn 8,2: „A zadržel (hebr. **וַיַּכְלֵה** *vajikale*) déšť.“ Zadržel velké před malými a vyhnal (na pastvu) nejprve malé, proto, aby se napásly na měkké trávě a potom vyhnal (na pastvu) staré, aby se napásly na střední trávě, a potom vyhnal (na pastvu) prvorozené, aby sežraly tvrdou travu. Svatý, budiž požehnán, řekl: „Ten, kdo umí pást ovce tak, že bere ohled na jejich sílu, přijde a bude pást můj lid.“ Jak je psáno (Ž 78,71(-72)): „Od ovcí s jehňaty ho přivedl, aby pás

Jákoba, jeho lid. (A pásal je s bezúhonným srdcem, rukou zkušnou je vodil.)“

Pastýř Mojžíš (Exodus raba 2,2d)

Ani Mojžíše nezkoušel Svatý, budiž požehnán, jinak, než jako pastýře. Naši rabíni řekli: „Když náš učitel Mojžíš, budiž s ním mír, pásal ovce Jitra na poušti, uteklo mu kůzle. (Mojžíš) běžel za ním, až přišel na chráněné místo. Když tam přišel, našel rybníček s vodou. Tam se kůzle zastavilo, aby se napilo. Když k němu Mojžíš přišel, řekl (mu): „Nevěděl jsem, že jsi utekl kvůli žízni. Ty jsi (ale) unavený!“ Vzal ho na ramena a nesl ho (zpátky). Svatý, budiž požehnán, řekl: „Když projevuješ milosrdenství přítom, když vodiš ovce z masa a krve, tak budeš pást mé ovce Izrael.“ Hle: (Ex 3,1a) **A Mojžíš byl pastýřem.**

Pastýři David a Mojžíš II (Exodus raba 2,3)

(Ex 3,1a) **Mojžíš byl pastýřem.** Jak je psáno (Př 30,5): „Všechna Boží řeč je protříbená.“ Svatý, budiž požehnán, nedává člověku velikost, dokud ho nevyzkouší na malé věci, a poté ho povýší k velikosti. Hle, máš dva velikány světa, které Svatý, budiž požehnán, vyzkoušel v malé věci a (když) shledal, že jsou věrní, povýšil je k velikosti. Vyzkoušel Davida na ovčích, když je nevedl jinam, než na poušť, aby zabránil tomu, aby kradly (potravu na cizích polích). Eliáš řekl Davidovi (1Sam 17,28): „Komu jsi nechal ten houfeček ovcí na poušti?“ To nás učí, že David plnil ustanovení Mišny, aby nechoval malý skot v zemi Izrael. Svatý, budiž požehnán, mu řekl: Shledal jsem, (že) jsi věrný v ovčích, jdi a pas mé ovce, jak se říká (Ž 78,71): „od ovcí s jehňaty ho přivedl (aby pásal Jákoba, jeho lid, Izraele, jeho dědičný díl).“ A právě tak o Mojžíšovi řekl (Ex 3,1b): **Vedl ovce až za step,** aby jim zabránil krást. I vzal ho Svatý, budiž požehnán, k pastýřství Izraele, jak se říká (Ž 77,21): „Svůj lid jsi vedl jako ovce rukou Mojžíše a Árona.“

Význam slova „byl“ (Exodus raba 2,4)

Jiný výklad: (Ex 3,1a) **Mojžíš byl.** Každý, o kom se píše, že **byl**, byl (ke svému úkolu) připravován již předem⁵ (Gen 3,22): „Hle, člověk **byl** učiněn (jako jeden z nás, zná dobré i zlé. Nepřipustím, aby vztáhl ruku po stromu života, jedl a byl živ navěky. Proto jej Hospodin Bůh vyhnal ze zahrady v Eden, aby obdělával zemi, z níž byl vzat).“ (Což znamená, i to)

Ilustrace: archiv redakce

že na svět přišla smrt, jak se píše (Gn 1,2): „Tma (byla) nad propastí.“ Tím je míněna smrt, která zatemňuje tváře stvoření. (Gn 3,1) „Had pak **byl** nejchytřejší“ znamená, že byl určen k trestu. O Noemovi se píše (Gn 6,9): „**byl** bezúhonný.“ Proto byl určen ke spáse. O Josefovi se píše (Ex 1,5): „Josef **byl** (v Egyptě)“, protože byl určen k nasycení. O Mordechajovi je psáno (Es 2,5): „Žid jeden **byl**“, protože byl určen k záchraně (svého lidu). A Mojžíš byl oddělen ke spáse. Od počátku svého stvoření byl k tomu připravován.

Výklady smyslu pouště

(Ex 3,1c) a) **Vedl ovce až za poušť/step***. Rabi Jehošua řekl: „Proč hnal do pouště? Protože viděl, že Izrael vystoupí z pouště, jak je psáno (Pís 3,6): „Kdo je ta, která vystupuje z pouště?“ Neboť z pouště dostali manu, křepelky, studnu, stánek úmluvy a Boží přítomnost, kněžství a království a oblak slávy.“

b) Jiný výklad: Svatý, budiž požehnan, řekl Mojžíšovi: „V budoucnu přivedeš Izrael z Egypta kvůli zásluze toho, s nímž jsem mluvil mezi kusy.“ To je Abraham. A není zde poušť מדרבר *midbar*, nýbrž řeč דבר *divur*. Neboť je řečeno (Pís 4,3): „a řeč tvá (je) příjemná“ וּמִדְבָּרֶיךָ נְאוּמָה *u-mi-dbarech nave*.“

c) Rabi Levi řekl: Svatý, budiž požehnan, řekl Mojžíšovi: „Toto znamení bude mít: Do pouště je zavedeš a z pouště je opět v budoucnu vyvedeš.“ Neboť se praví (Oz 2,16-17): „Proto ji přemluví, uvedu ji na poušť. (Zas jí dám její vinice, dolinu Akór jako bránu k naději. Tam mi opět odpoví jako za dnů mládí, jako v den, kdy vystoupila z egyptské země).“

d) Jiný výklad: Proč hnal (ovce) na poušť? Protože předvídal, že v budoucnu způsobí zpustošení měst národů světa. Jak je psáno (Jer 50,12): „Hle, poslední z pronárodů, poušť, suchopár a pustina.“

e) Jiný výklad: Vedl ovce za poušť, aby mu ujasnil, že Izrael, zvaní ovce, zhynou v poušti. V hodině, kdy se Mojžíš stal o potřeby Izraele, mu řekl Svatý, budiž požehnan: (Pís 1,7): „Pověz mi ty, kterého miluje má duše atd. (kde budeš pást, kde necháš odpočívat stáda za poledne.) kolik šestinedělek je mezi nimi, kolik těhotných, kolik kojných, pečujících o děti, kolik vozů, připravených pro těhotné?“ Svatý, budiž požehnan, mu (také) odpověděl (Pís 1,8): „Jestliže to sama nevíš, (nejkrásnější z žen, vyjdi po šlépějích ovčí a kůzlátka svá pas u pastýřských

kolib.)“ Jestliže jsi nevěděl, nakonec věz, vyjdi po šlépějích stád. To znamená, že paseš ovce a kůzlata. A ty již nejsi pastýřem synů, leč jen do příbytků pastýřů v zemi Síchon (odkud již nevstoupíš /do Země zaslíbené/ a zemřeš).

Jména Boží hory

f) (Ex 3,1c) **A přišel k Boží hoře, k Chorévu**. Má 5 jmen: Hora Boží (*elohim*), Hora *Bášan*, Hora Strmostí (*gavnunim*), Hora *Chórev*, Hora *Sínaj*. Hora Boží — protože tam Izraelci přijmuli božství (*elohuto*) Svatého, budiž požehnan. Hora *Bášan* — protože za vše, co člověk jí s pomocí zubů (*be-sinav*)⁶, vděčí Tóře, darované na hoře. Proto také říká (Svatý, budiž požehnan) (Lev 26,3a.4a): „Jestliže se budete řídit mými nařízeními, (dbát na má přikázání a plnit je) dám vám deště ve vhodném čase (země vydá svůj výnos a stromové ponese ovoce)“. Hora Strmostí (*gavnunim*) — čistá jako sýr (*gvina*), čistá od každé chyby. Hora *Chórev* — odtud získal sanhedrin právo trestat mečem (*be-cherav*). Rabi Šimon bar Nachman řekl, že z tohoto jména obdrželi modláři⁷ své odsouzení. Neboť je řečeno (Iz 60,12b): „Takové národy budou zcela vymýceny (*charov jecharavu*).“ Z Chórevu budou zničeny. Hora *Sínaj* — protože z ní sestoupí nenávist (*sin'a*) na modloslužebníky (*ovdej ko-chavim*) — doslova: služebníky hvězd.

Výklad:

Exodus raba 2,1 Druhá paraša mi-draše začíná výkladem, co jsou Hospodinovy cesty a skutky.

Výraz cesta (hebr. דרך *derech*) označuje v tomto kontextu etiku, tedy způsob chování. Nejprve je užít výklad metodou **gzera šava** (užití analogického výrazu): Analogickým výrazem je zde עלילה *alila*, jež v hebrejštině označuje skutek i záminku. Midraš zde uvádí kontrast mezi nejhorším předpokládaným lidským chováním a chováním Božím. Lidské chování je zde popsáno citátem z Dt 22,14, v němž je výraz **alilot** použit pro popis situace, v níž muž pomlouvá svou manželku, s kterou se chce rozvést, tím způsobem, že ji zpětně obviňuje z mravní nezachovalosti před svatbou.

Do protikladu jsou postaveny citáty, popisující skutky a chování Boží: Ž 103,7-8, kde výraz **alilotav** je označením Hospodinových **skutků**: Slitovnosti a milostivosti a Ex 10,2, kdy sloveso „učinil jsem“ **hitalalti** označuje egyptské rány, jež se Izraeli vyhnuly.

Tím, co bude Izrael v budoucnu činit, jsou zde zřejmě především míněny různé prohršky lidu v době pouštního putování — pokoušení v Mase a Meribě Ex 17, tvorba zlatého býčka Ex 32, hořekování nad manou Nu 11 a 16, malověrnost Nu 13 a 14 apod.

Exodus raba 2,2 Druhá kapitola druhé paraši Midraše Exodus raba je konstruována jako pticha (rabínské kázání, viz. 1.díl), v níž je na v. Ex 3,1a navázáno Abk 2,20. Pticha postupně čtenáři odhaluje, jak spolu souvisí tyto zdánlivě velmi vzdálené biblické citáty. Skládá se ze čtyř částí: Nejprve pojednání o Boží přítomnosti (*Šechina*), poté podobenství o královské zahradě a nakonec dvou příběhů o pastýřích, ilustrujících, jakým způsobem se osvědčili David a Mojžíš při pasení ovcí.

Exodus raba 2,2a Midraš uvádí do diskuze o Boží přítomnosti — *Šechině* — po zničení chrámu. Řeší otázku: Přebývá nyní Boží přítomnost v chrámu, nebo na nebesích? A k čemu došlo po zničení chrámu — zůstala *Šechina* v jeho troskách — za Západní zdí, nebo se stáhla do nebes? Spor, vedený citováním biblických textů, zůstává nedořešen: Rabi Šmuel syn Nachmanův a rabi Janaj zastávají myšlenku současné Boží přítomnosti na nebesích, rabi Elazar a rabi Acha Boží přítomnosti ve zničeném chrámu, popř. Jeruzalémě. Pozoruhodný je argument r. Achy, ukazujícího, jak vnímali rabíni Píseň písní. Text o milém, stojícím za zídou (Pís 2,9), je vnímán alegorizovaně — za zídou zde stojí Hospodin. Výsledkem nedořešeného sporu je ovšem shoda: I když je Boží přítomnost nezařaditelná (podle rabínské literatury byla v dobách chrámu nějakým způsobem pozorovatelná) — ať už v je troskách chrámu, nebo na nebesích, přesto Hospodinovy „oči hledí, jeho pohled zkoumá lidské syny“.

Exodus raba 2,2b Uprostřed zahrady je věž, v níž zřejmě přebývá král a pozoruje dělníky, zda řádně konají svou práci. Král ovšem ve věži není vidět, a tak se dělníkům v zahradě může zdát, že nejsou pod přímým dohledem, což může vést k jejich zahálce. Ve skutečnosti však má král přehled o pracovní morálce každého jedince, a tak, když nastane okamžik výplaty, budou dělníci hodnoceni podle své píce — odměnění budou pouze ti, kteří řádně pracovali a ostatní budou propuštěni.

Podobenství je uvedeno v situaci, řešící otázku Boží přítomnosti. Ovocná zahrada je svět. Do ní staví Hospodin Izrael a pověřuje ho úkolem: střežit Tóru. Izrael zdánlivě není s Bohem v kontaktu — zdá se, že Boží přítomnost se vzdálila z chrámu, který byl zničen. Na počátku podobenství se v zahradě vyskytuje vysoká věž, v tomto kontextu asociující zřejmě výše uvedená místa Božího přebývání — chrám, svatou horu (Choréb či Sinaj — viz.níže) či nebesa. V závěru podobenství a v jeho výkladu se již věž nevyskytuje, což zřejmě odpovídá zničení chrámu. Přestože král v podobenství není vidět, dobře ví o práci dělníků. Tedy: i když Boží přítomnost není pozorovatelná či dokazatelná, přece je Izrael Bohem sledován a odměněn podle svých skutků.

Podobenství obsahuje ozvuk příběhu vyhnání z Rajske zahrady (Gn 3,23): „Proto jej Hospodin Bůh vyhnal ze zahrady v Edenu...“ — srov. „ovocnou zahradu ... bude propuštěn z práce“... V rabínské literatuře jsou různé varianty tohoto podobenství vícekrát užity k výkladu zmíněného příběhu o vyhnání z ráje (Berešit raba 9,9, Jalkut berešit 16, targum Pseudojona ke Gn 3,24 ad.) a jeho použití k výkladu Ex 3,1 je zřejmě druhotné. To dovědčuje i závěr podobenství, obsahující myšlenku návratu do Rajske zahrady pro spravedlivé: „Před tím, kdo střeží Tóru, je Rajska zahrada a před tím, kdo ne, Gehena.“ Tuto myšlenku rozvíjí již tradice targumů — starých židovských parafrází Písma do aramejštiny: „Zřídil Rajskou zahradu pro spravedlivé a Gehenu pro hříšníky. Spravedliví tam budou jíst a sytit se z plodu stromů, pokud dodržovali v tomto světě přikázání Tóry a měli na zřeteli (její) nařízení.“

Exodus raba 2,2c Midraš vykládá pasení ovcí jako zaměstnání, při kterém bývání — chrám, svatou horu (Choréb či Sinaj — viz.níže) či nebesa. V závěru podobenství a v jeho výkladu se již věž nevyskytuje, což zřejmě odpovídá zničení chrámu. Přestože král v podobenství není vidět, dobře ví o práci dělníků. Tedy: i když Boží přítomnost není pozorovatelná či dokazatelná, přece je Izrael Bohem sledován a odměněn podle svých skutků.

Exodus raba 2,2c Midraš vykládá pasení ovcí jako zaměstnání, při kterém

pastýř zkoumán či zkoušen (hebrejské sloveso כִּנּוּ bchn lze do češtiny přeložit oběma výrazy), zda se hodí i k dalším úkolům. V této zkoušce obstáli jak David, tak i Mojžíš. David obstál díky své schopnosti dobře se starat o stádo. Tato schopnost je objasněna pomocí analogického úsudku — pravidla *Gzera šava*. Souzvuk mezi slovy „z ohrad“ *mimiklot* a „zadržel“ *vajikale* není náhodný, oba výrazy, podstatné jméno i sloveso jsou odvozeny z hebrejského kořena כִּלַּל kla. Přidána je hagada o dobrém pastýřském chování, které znamená dávat přednost slabším ovcím před silnějšími, v zájmu celého stáda ovce omezovat a organizovat.

Exodus raba 2,2d Mojžíš obstál ve zkoušce díky svému soucitnému chování ke kůzletu. Samotné kůzle někdy bývá reprezentantem celého lidu Izrael (např. v písni, již se zakončuje Pesachová večeře *Chad gadja* „Kozlík“, ve zcela jiném kontextu jako smírčí kozlové pro Hospodina a Azázela Lv 16,5-10). Ve srovnání s Davidem byly zřejmě Mojžíšovy organizační schopnosti slabší — srov. Ex 18,13-18. Příběh o pastýři Mojžíšovi je velmi blízký novozákonnímu podobenství o ztracené ovci L 15,3-6. Vykladači se neshodují, zda a popřípadě jakým směrem jsou na sobě tyto příběhy literárně závislé (každý je např. jiný literární žánr: příběh x podobenství).

Exodus raba 2,3 V rabínské době bylo povolání pastýře počítáno k nejméně čestným zaměstnáním vůbec, takže např. Babylónský talmud, traktát Sanhedrin 24b-25b počítá pastýře mezi ty, kteří pro svou obecně známou nepoctivost nesmí soudit ani svědčit u soudu: „Tito jsou nepoužitelní (jako svědkové u soudu nebo soudci): Hráč v kostky (קובי'א *kubija*), lichvář, ten, kdo vypouští holubice a ten, kdo obchoduje (s plody) sedmého roku. ...Sanhedrin 25b (Gemara k této mišně): Tana učí: Také pastýři, výběřčí daní a celníci. O pastýřích se původně myslelo, že to dělají jen nevědomky (tj. pasou svá stáda na cizích polích). Když však rabíni poznali, že to dělají záměrně, ustanovili toto pravidlo také o nich.“ Midraš proto řeší nevyslovenou otázku, jak to, že právě tak významné postavy izraelské historie, jako byli Mojžíš a David, začínali svou kariéru jako pastýři. Výklad si všimá toho, že v souvislosti s pastýřským zaměstnáním obou, Mojžíše i Davida, se píše také o stepi (hebrejský výraz מדרב *midbar* překládá

Ekumenický překlad nejednotně výrazy *step a poušť*). Z toho usuzuje, že oba dodržovali příkaz, týkající se země Izrael, nařizující volně pobíhající brav chovat pouze v poušti, aby nepoškozoval pole a zahrady pastvou (přeneseně se týkal pravděpodobně každé zemědělsky využívané krajiny): (Babylónský Talmud, traktát Baba Kama 79b, 80a) Nechováme dobytek v malém prostoru Země Izrael, ale chováme (ho) v lesích v Zemi Izrael, (nebo) v Sýrii. (Nechováme ho) ani na vesnicích, a není třeba říkat (proč) mimo Izrael. Kromě toho se také učí: Nechováme malý dobytek v zemi Izrael, ale chováme ho v Judské stepi a ve stepi, která je na hranicích Akka. A přestože řekli: Nechováme malý dobytek, můžeme chovat upoutaný dobytek, který nemůže krást na veřejném prostoru. Když se většina veřejnosti dohodne, je třeba malý dobytek vyvést ze Země (Izrael), ale upoutaný dobytek není třeba vyvést ze Země (Izrael).

S užitím metody *kal wa-chomer* pro toto midraš vysvětluje — i v tom nejméně

významném a nejhorším zaměstnání, nejvíce svádějícím ke hříchu (tj. spásání cizích polí a zahrad) je možno zachovat věrnost Zákonu. Mojžíš a David se chovali ve svém nejmenším úkolu — pastýřském období — věrně Zákonu, a proto byli povýšeni k největším úkolům: Být vzorovým králem Izraele (David) a vysvoboditelem z egyptského otroctví (Mojžíš).

Exodu raba 2,4 Midraš zde vnímá sloveso „byl“ jako nadbytečné — redundantní. Hebrejská věta „Moše haja roe con“

משה היה רועה צאן může být vyjádřena i bez slovesa *haja* „Moše roe et con“ משה רעה את צאן — tak např. v Gn 30,36 o Jákobovi. Pro pochopení možnosti chápání tohoto textu je do češtiny přeloženo slovy „Mojžíš byl pastýřem ovcí“, přičemž je možno i říci „Mojžíš pásal ovce“. V hebrejštině již od doby mišny tvar slovesa „být“ spojený se slovesem v participiu vyjadřuje vid nedokonavý, a proto výklad chápe „nadbytečné“ užití slovesa „byl — *haja*“ ve větě ve smyslu opakovaného procesu — „Mojžíš pásával ovce“. Midraš pátrá po tom, jaký smysl má užití tohoto nadbytečného výrazu na počátku ústředního biblického textu. Srovnáním s jinými ústředními texty, převážně z počátků knihy Genesis, v nichž je výraz *haja* použit v souvislosti s hlavním hrdinou (člověk, had, Mordechaj, v poněkud nejasném kontextu smrt), dospívá midraš k závěru, že užití slovesa „byl“ v tomto kontextu označuje proces, připravovaný již od počátku osobního stvoření. Tedy Mojžíš byl již na počátku stvoření vybrán ke spáse. Zde je zajímavá paralela jednak s křesťanskou myšlenkou preexistence Kristovy (J 1) a také s protestantským učením o dvojité — ke spáse (zde Mojžíš, Noe, Josef a Mordechaj) a k zavržení (člověk a had).

Důkladněji tuto myšlenku rozebírá midraš Genesis Raba (30,8): Rabi Jochanan řekl: „Každý, o němž se píše „byl“, byl vytvořen spravedlivý od svého počátku, až do svého konce. A je psáno (Ez 33,24b): „Abraham byl jediný, a dědičně obdržel zemi.“ Nezměnil se od počátku do konce. „To mě příliš nepřesvědčuje“, odpověděl. Rabi Jochanan a rabi Chanina oba říkají: „Abrahamovi bylo čtyřicet osm let, když poznal svého Stvořitele.“ Co se z toho má naučit? Byl určen k tomu, vést celý svět k pokání. „Člověk byl“ (Gn 3,22) určen pro smrt, „had byl“ (Gn 3,1) určen pro trest, „Kain byl“ (Gen 4,2) určen pro vyhnání, „Job byl“ (Jb 1,1) určen pro

Ilustrace: archiv redakce

utrpením „Noe **byl**“ (Gen 6,9) určen pro div, „Mojžíš **byl**“ (Ex 3,1) určen k tomu, být zachránce, „Mordochaj **byl**“ určen pro záchranu. Rabi Levi a učitel rabi Leviho řekl: „Každý, o němž je řečeno „**byl**“, viděl nový věk.“ Rabi Šmuel řekl: „Je jich pět. Noe (o němž se píše) (Jb 14,19) „voda kameny omílá“. Rabi Levi řekl ve jménu rabiho Jochanana: „Dokonce i spodní mlýnské kameny jsou ničeny vodou“. A hle, zde je psáno (Gn 9,18): „Synové Noemovi vyšli z archy.“ Podivuhodné! Viděli však nový věk. Josef (o němž je psáno) (Ž 105,18): „Sevřeli mu nohy do okovů“ (Gn 42,6) „a Josef vládl!“ Viděl však nový věk. Mojžíš včera utíkal před faraónem a nyní ho utopil v moři! Viděl však nový věk. Job včera (Jb 16,13) „vylil na zem mou žluč“ a dnes (Jb 42,10) „přidal H' Jobovi dvakrát (tolik, co měl předtím)!“ Protože však viděl nový věk. Mordochaj byl včera určen k oběšení a nyní sám věsí toho, kdo ho měl pověsit! Protože však viděl nový věk. Naši učitelé říkají: „Každý, o němž se říká, že „byl“, sytil a živil. Noe sytil a živil celých 12 měsíců, jak je řečeno (Gn 6,21a): „Ty si naber atd. (k obživě různou potravu, nashromáždí si ji, a bude tobě i jim za pokrm.)“ Josef (Gn 47,12): „A zaopatřoval Josef svého otce a bratry.“ Mojžíš živil a sytil Izrael čtyřicet let na poušti. Job (Jb 31,17) „Jedl jsem snad své sousto sám a nejedl se mnou také sirotek?“ Podivuhodné! Mordochaj sytil a živil. Rabi

Judan řekl: „Jednou obcházel všechny kojné a nenašel kojnu pro Ester a tak ji sám kojil. Rabi Barachja a rabi Abahu ve jménu rabiho Elazara (řekli): „V jeho těle vzniklo mléko a kojil ji.“ Když to rabi Abahu učil na veřejnosti, shromáždění se (mu?) smálo. Zeptal se jich: „Což to není Učení (mišna)?“ Rabi Šimon syn Elazarův říká: „Mužské mléko je rituálně čisté.“

Následující krátké výklady spojuje jedno téma — poušť. V tomto kontextu pokládám za vhodnější překládat hebrejské מִדְבָּר midbar výrazem „poušť“, s ohledem na tradici překládání veršů, citovaných v následujících výkladech.

a) Rabi Jehošua zde navazuje na počáteční verš celé paraši: Ž 103,7 „dal poznat své cesty Mojžíšovi“, který spojuje i s předchozím výkladem o predestinaci Mojžíšově: Mojžíš vedl ovce za poušť, protože již předem věděl, jaké množství různých darů dostane lid na poušti.

b) Zde je ve výkladu použito různých možností čtení stejného souhláskového textu. Midraš doporučuje na místě „za poušť“ **achar hamidbar** číst „po řeči“ **achar mdaber**. Větu tedy doporučuje midraš chápat namísto: „vedl ovce až za poušť“ „vedl ovce po řeči“. Míneň je řeč Hospodina při smlouvě s Abramem (i před přejmenováním je obvykle Abram nazýván v rabínské literatuře Abraham) v 15. kapitole knihy Genesis. Tento oddíl se hebrejsky nazývá ברית בין הבתרים

brit bejn habetarim (smlouva mezi kusy — obětovaných zvířat). V zaslíbení potomstvu Abrama je také zmíněno budoucí vyvedení z Egypta Gn 15,13-14 „Tu Hospodin Abramovi řekl: „Věz naprosto jistě, že tvoji potomci budou žít jako hosté v zemi, která nebude jejich. Budou tam otročit a budou tam pokořováni po čtyři sta let. Avšak proti pronárodu, jemuž budou otročit, povedu při. Potom odejdou s velkým jméním.““ Metodou **gzera šava** je k výkladu připojen verš Pís 4,3, který lze chápat buď jako „a řeč tvá je příjemná“ (míněna zřejmě zmíněná řeč Hospodina), nebo i „a poušť tvá je příjemná“, což by mohlo tvořit spojnicí s předchozí částí midraše, popisující poušť jako místo darů.

c) Další výklad je posunut kontrastně z doby předcházející Mojžíšovi (Abraham) do doby následující, kdy se bude na pouštní dobu Izraele vzpomínat (Ozeáš). Také zde je chvalo zpěv na poušť. Poušť je zde místem mládí a nezkaženosti. Kontext citovaného verše z Ozeáše tvoří jistý protiklad k Písni písní, citované v předchozím výkladě. V Písni je milá (v alegorickém chápání Izrael) představena jako žádoucí, půvabná a nezkažená dívka, v Ozeášovi je alegorie Izrael — žena nepochybně již záměrem autora, avšak jedná se o poběhlci, která byla mnohokrát nevěrná s různými milenci („Baaly“ v.15). Rabi Levi tedy vnímá to, že Mojžíš hnal ovce za poušť, jako symbolické znamení, vyjadřující, že mu Hospodin zjevil i dálnou budoucnost, při níž bude Izrael v zaslíbené zemi.

d) Kontext citátu z Jer 50,12 je předpověď zkázy Babylóna a návrat z babylónského zajetí. Propojujícím výrazem je zde opět poušť. Krátké výklady midraše procházejí stručně křížem krážem „dějiny spásy Izraele“ — nejprve pobyt a) na poušti poté b) vzpomínka na Abrama a jeho zaslíbení, načež následuje c) náboženská zpustlost doby královské (Ozeáš) a d) Babylónské zajetí. Následující výklad e) se vrací opět do „Mojžíšovy současnosti“.

e) Midraš zde chápe budoucnost jako to, co již je určeno: Mojžíš i jeho generace zhynou na poušti a do zaslíbené země nevstoupí. Následující výklad je velmi citlivý a půvabný způsob, kterým to Hospodin sděluje Mojžíšovi. Mojžíš je ten, jehož „miluje má duše“ a Hospodin se projevuje jako ten, který velice pečuje o všechny slabé. Mojžíš je utěšován tím, že ač sám zemře, vychová generaci („ovce a kůzla“), která vstoupí do zaslíbené země.

f) Midraš řeší dvojí pojetí biblické lokalizace daru Tóry (Ex-Sínaj, Dt-Choréb) originálním způsobem. Ztotožňuje obě místa s tím, že se jedná o různé pojmenování stejné hory a ztotožňuje ji ještě s třemi dalšími významnými biblickými horami. Různá jména hory pro něj mají teologický význam, a tak je vykládá pomocí principu *gzera šava*. Vykládá jména hory pomocí různých slovních hříček, které sdělují morální ponaučení a společně tvoří samostatný celek. Kromě tří „klasických označení“ (Sínaj, Chorév a Boží hora) přidává ještě dvě jména z žalmu 68,16-17 „Horou Boží je hora Bášan, hora Gavnunim, hora Bášan. Proč úkosem shlížíte hory, na Gavnunim, horu, na níž se zatoulal usadit Bůh? Tam bude Hospodin přebývat natrvalo.“ (vlastní překlad). Jména pak vykládají význam Hory — stává se místem, kde Izraelci přijímají Hospodinovo božství, Tóru, díky níž dostávají vše, co mohou jíst, čistotu, zákon pro mezilidské vztahy, ale také jasné oddělení mezi bohoslužbou a modloslužbou.

Podobnou argumentaci najdeme v rabínské literatuře ještě dvakrát: midraš Numeri Raba 1,8, uvádí dokonce šest jmen: Jiný výklad: Hospodin promluvil k Mojžíšovi na Sínajské poušti: Měla šest jmen: Hora Boží, Hora Bášan, Hora Strmostí, Hora *Mórijja*, Hora *Chorév*, Hora *Sínaj*. Proč Hora Boží? Protože na ní seděl Bůh, aby soudil. Jak se praví (Ex 21,1): Toto jsou soudy, (které jim předložíš). Hora *Bášan* protože na ní přišel Svatý, budiž požehnán *ba-šam* (Zde se jedná o souzvuk — rým.). Hora Strmá, protože zneschopnila všechny hory, ať již řekneš oblou, nebo štihlou. Hora Touhy *Chamad*, protože Svatý, budiž požehnán, toužil na ní sídlit. Neboť se praví (Ž 68,17): (Proč úkosem shlížíte hory, na horu *Gavnunim*,) horu *Chamad*, se usadil Bůh?“ (Tato hora *Chamad* je proti původnímu výčtu přidaná jako sedmá.) Hora *Chorév*, že na ní byl svržen meč (hebr. *ha-cherev*), neboť se praví (Lev 20,10): „Smrti umře cizoložník i cizoložnice“, (Nu 35,16) „smrti umře vrah“. Hora *Sínaj*, že na ní začaly být národy světa nenáviděny (hebr. *nisneu*) Svatým, budiž požehnán. A dal jim (poté) svůj odsudek, neboť se praví (Iz 60,12): Pronárody budou zcela vymýceny (hebr. *chavrov jecharavu*). Rabi Aba bar Kahana řekl jménem rabi Jochanana: Pronárody budou z *Chorévu* vymýceny.

Diskuzi o jménu hory, na níž byla dána Tóra, nalezneme i v talmudickém traktátu šabat 89a-b: Jeden z rabínů řekl rabi Kahanovi: Slyšel jsi, proč (se jmenuje) hora *Sínaj*? Řekl mu: Hora, na níž se odehrály divy (hebr. *nisim*) pro Izrael. Pak by se ale jmenovala hora *Nisaj*! (Měla by se přejmenovat!) Nýbrž: Hora, na níž došlo k dobrému znamení (hebr. *siman*) pro Izrael. Pak by se ale jmenovala *Simnaj*! Řekl mu: Proč nemáš chuť se vyskytnout před rabim Pappou a rabim Hunou, synem rabiho Jehošuy, kteří se (na své akademii) zabývají Agadou? Neboť oba, rabi Chisda a Rabba, syn rabiho Huny, řekli: Proč (se jmenuje) hora *Sínaj*? Hora, odkud sestoupila nenávisť (hebr. *sina*) na národy světa. A o tom rabi Josi (řekl) rabi Chaninovi: Má pět jmen. Poušť Sín

(vlastně: *Cín*) (Ex 17,1, Nu 33,11-12,) protože Izrael(cí) na ní dostali příkázání (hebr. *nictavu*). Poušť *Kádeš*, protože na ní byli Izrael(cí) posvěceni (hebr. *nitkadšu*). Poušť *Kedemót* (Dt 2,26), protože (Tóra) byla dána nejprve (hebr. *kduma*) jim. Poušť *Páran* (Dt 33,2, Nu 10,12 aj.), že se na ní Izrael(cí) rozplodili (hebr. *paru*) a rozmnožili (toto sousloví je citátem z prvního příkazu lidstvu Gn 1,28 Plodte a množte se a naplňte zemi). Poušť *Sínaj*, protože z ní sestoupila nenávisť (hebr. *sina*) na národy světa. Jaké je tedy její jméno (ve skutečnosti)? Jmenuje se *Chorév*. Rabi Abahu s tím nesouhlasí, neboť rabi Abahu řekl: Jmenuje se Hora *Sínaj*. A proč je nazývána Horou *Choréb*? protože z ní sestoupila zkáza (hebr. *churba*) na národy světa.

Midraš Tanchuma (Varšavské vydání), parašat šmot, 6.kapitola

(Ex 3,1) **A Mojžíš byl pastýřem.** Jak je o tom řečeno v Písmu (Př 30,5): „Všelika Boží řeč je protřibená, on je štítem těm, kdo se k němu utíkají.“ Svatý, budiž požehnan, nedává člověku velikost, dokud ho nevyzkouší na malé věci, a poté ho povýší k velikosti. Dva velikáni světa byli vyzkoušeni a shledáni věrnými a Svatý, budiž požehnan, je dovedl k velikosti. Vyzkoušel Davida na ovcích. Co dělal David? Vedl je do pouště a zabránil tak, aby kradly (potravu na cizích polích). Protože mu jeho bratr Eliab řekl (1Sam 17,28): „Komu jsi nechal ten houfeček ovcí na poušti?“, řekl mu Svatý, budiž požehnan: „Shledal jsem, že jsi věrný v ovcích, předám ti své ovce, abys je pásł. Jak je psáno (1.Par 11): „Ty budeš pást Izraele, můj lid.“ Neboť je psáno (Ž 78,71): od ovcí s jehňaty ho přivedl (aby pásł Jákoba, jeho lid, Izraele, jeho dědičný díł). A také Mojžíš pásł ovce Jitra. Hnal ovce za poušť, a zabránil tak, aby kradly potravu na cizích polích. Svatý, budiž požehnan, mu řekl: „Byl jsi shledán věrným v ovcích, předám ti (proto) své ovce, abys je pásł, neboť je řečeno (Ž 77,21): „Svůj lid jsi vedł jako ovce rukou Mojžíše a Árona.“

Tanchuma (Buberovo vydání), parašat šmot, kapitola 9

Mojžíš nalézá milost

(Ex 3,1) **Mojžíš byl pastýřem** (hebr. וַיִּמְשֶׁה הַיֹּדֶה *umoše haja roe*). Neboť je psáno (Ž 103,7a): „Dal poznat své cesty Mojžíšovi atd.“ Proč dal poznat své cesty Mojžíšovi? Protože Mojžíš znal všechny cesty Svatého, budiž požehnan. Neznal je ale žádný jiný člověk. Je psáno (Ex 33,13): „A nyní (jestliže jsem nalezl u tebe milost), dej mi poznat své cesty.“ Svatý, budiž požehnan, mu řekl: „Chceš stát na jeho cestách? Při tvém životě! Dám ti (je) poznat. (Ž 103,7a): „Dal poznat své cesty Mojžíšovi.“ Jiný výklad: „Dal poznat své cesty Mojžíšovi.“ Protože jedině Svatý, budiž požehnan, znal konec egyptského vyhnanství. Neboť je psáno (Ex 2,25): „A pohleděl Bůh (hebr. וַיִּרְאֵה אֱלֹהִים *vajar elohim*) na syny Izraele a poznal

Bůh.“ A komu (to) dal poznat? Mojžíšovi. Neboť je psáno (Ex 3,1): **Mojžíš byl pastýřem/vídal***.

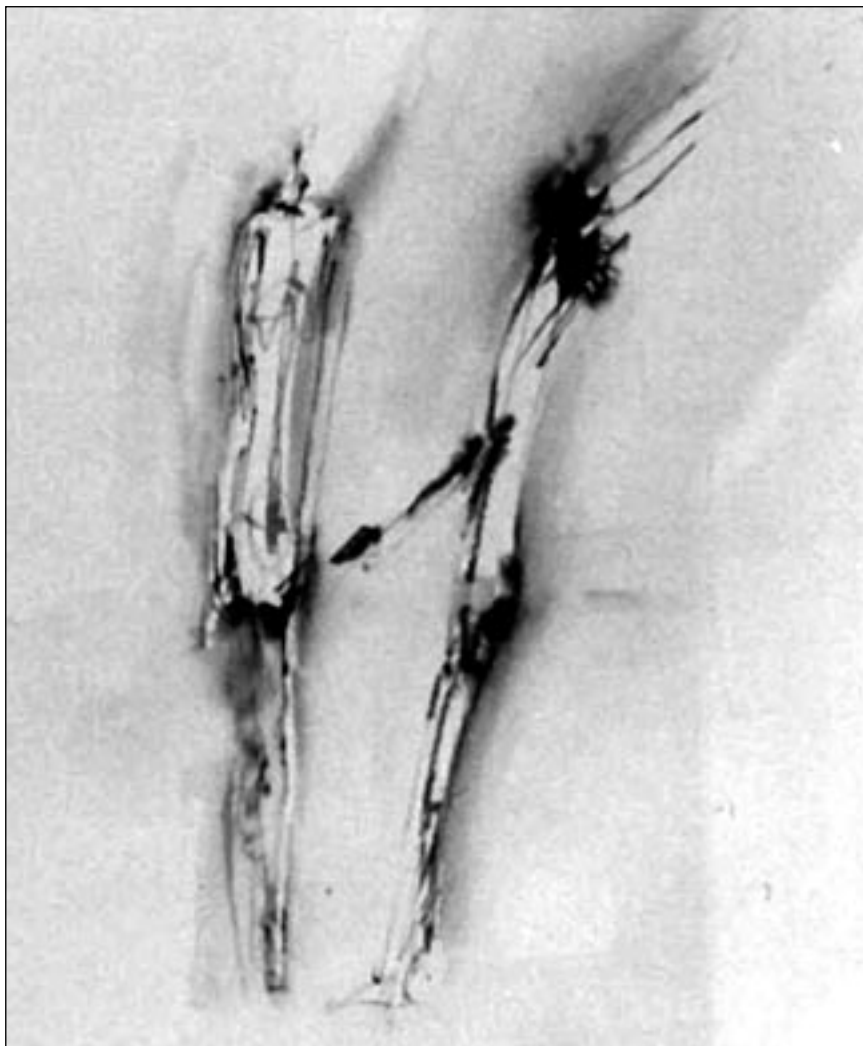
kapitola 10

(Ex 3,1) **Mojžíš byl pastýřem...** Tento text se vztahuje k následujícímu textu (Ž 11,4): „Hospodin je ve svém svatém chrámu.“ Rabi Šmuel, syn Nachmanův, řekl: „Dokud nebyl zničen svatý chrám, spočívala v něm Boží přítomnost, jak je řečeno (Ž 11,4): „Hospodin je ve svém svatém chrámu.“ A od doby, kdy byl zničen svatý chrám (Ž 103,19): „Hospodin si postavil trůn na nebesích.“ Boží přítomnost se stáhla do nebes. Rabi Elazar, syn Padatův, řekl: „Ať již byl zničen, nebo nebyl zničen, neodstěhovala se Boží přítomnost ze svého místa, neboť je řečeno (Ž 11,4): „Hospodin je ve svém svatém chrámu.“ Odkud (to víme)? Protože je řečeno (2Par 7,16): „Mé oči a mé srdce

tam bude po všechny dny.“ A také říká (Ž 3,5): „Pozvedám hlas k Hospodinu a on ze své svaté hory mi už odpovídá.“ (A když někdo řekne: „je to) jen hora“⁹, zdali není ve svém svatém chrámu? Rabi Elazar, syn Pedatův, řekl: „Hle, co je napsáno (Ezr 1,3b): „a vystaví dům Hospodina, Boha Izraele, toho Boha, který je v Jeruzalémě.“ Neodstěhoval se odtamtud.“ Rabi Acha řekl: „Boží přítomnost se nikdy nevzdálila od Západní zdi chrámu, jak se říká (Pís 2,9): „Hle, stojí za naší zdí.“ Hle, (Ž 11,4) „Hospodin je ve svém svatém chrámu.“ Rabi Janaj řekl: „Přestože přebývá Boží přítomnost v nebesích, (Ž 11,4) jeho oči hledí a jeho pohled zkoumá lidské syny.

Čemu se podobá ta věc? Králi, který měl ovocnou zahradu a nechal do ní vstoupit dělníky. U vchodu do zahrady byl poklad, plný všeho dobrého. Král řekl: „Každý, kdo bude dělat svou práci

celým srdcem¹⁰, dostane odsud odměnu, a každý, kdo nebude dělat svou práci celým srdcem, toho vrátím do svého paláce¹¹ a budu ho soudit. Kdo je ten král? To je Král králů králů, Svatý, budiž požehnán. A co je ta ovocná zahrada? To je tento svět. Svatý, budiž požehnán, do něj dal lidské syny, aby střežili Tóru, uzavřel s nimi smlouvu, a řekl jim: „Cožpak opravdu není před každým, kdo střeží Tóru, Rajská zahrada, a před každým, kdo nestřeží Tóru, Gehena?“ Svatý, budiž požehnán, řekl: „Přestože jsem se rozhodl vzdálit svou přítomnost z chrámu, mé oči hledí.“ Koho zkoumá Hospodin? Zkoumá spravedlivého.

A proč nezkoumá hříšníky? Rabi Janaj řekl: „Když pěstitel lnu tluče len a vidí, že je dobrý, tluče ho mnoho, ale když vidí, že není dobrý, netluče ho, aby neztrvdnul. Proto (Ž 11,4b) „jeho oči hledí, jeho pohled zkoumá lidské syny.“ A koho zkoumá? Spravedlivé, neboť je řečeno: (Ž 11,4) „Hospodin zkoumá spravedlivého“.

Jiný výklad: (Ž 11,4) „Hospodin zkoumá spravedlivého“, což znamená, že zkoumá spravedlivé při pasení ovcí. David byl zkoumán při pasení ovcí, neboť se praví: (Ž 78,71) „Od ovcí s jehňaty ho přivedl, aby pásal atd. (Jákoba, jeho lid).“, Ámos byl zkoumán při pasení ovcí (Am 7,15) „Hospodin mě vzal od ovcí“. Také Mojžíš byl zkoumán při pasení ovcí, neboť se praví „**Mojžíš byl pastýřem** atd.“.

kapitola 11

(První část 11. kapitoly se zabývá výkladem Ex 2,16. Uvádíme midraš až od 2. části — od v.62): Když mu (Jitro) dal dceru (za manželku), požadoval, aby byl pásal jeho stáda. Neboť je řečeno (Ex 3,1a): **Mojžíš byl pastýřem**. Co to znamená „byl pastýřem?“ Rabi Jochanan řekl: „U každého, o němž se říká „**byl**“, **byl** stejný jeho počátek, jako **byl** jeho konec. (Mojžíš) **byl** vhodný (ke svému úkolu) na začátku i na konci (svého života). Naši učitelé říkají, že každý, o němž se říká „**byl**“, sytil a živil Řekli mu: Zdali není

(psáno) (Gn 3,1a): „Had **byl** nejchytřejší“? Odpověděl jim: „Had **byl** určen (již od počátku) pro trest.“ Řekli mu: a je psáno (Gn 4,2d): „Kain **byl** zemědělcem.“ Odpověděl jim: „Ale on byl určen k vyhnání.“ Řekli mu: Je také psáno (Jer 38,28): „A **byl**, (při) dobývání Jeruzaléma.“ Řekl jim: „To bylo dobré znamení pro něj (Jeruzalém), protože kdyby nebyl dobyt Jeruzalém, pohltili by nenávistníci Izrael.“ Rabi Levi řekl: „Každý, o němž se říká „**byl**“, uviděl nový věk, a proto (je psáno) (Ex 3,1a): **Mojžíš byl pastýřem**.

kapitola 12

(Ex 3,1b) **A vedl ovce za poušť**. Proč je hnal za poušť? Aby zabránil tomu, aby kradly. Jiný výklad: Hnal je za poušť, protože věděl, že z pouště dostane velikost. Tóra je z pouště, přikázání jsou z pouště, stánek úmluvy je z pouště, Boží přítomnost je z pouště, království a kněžství je z pouště, ta studna je z pouště, mana je z pouště, oblaka slávy jsou z pouště. Proto hnal za poušť. (Ex 3,1c) **A přišel k Boží hoře Chorebu**. Rabi Šimon syn Josiho syn Lekonji řekl: „Mojžíš šel se svými ovci čtyřicet dnů, aniž by jedl, nebo něco ochutnal, právě tak, jako to učinil Eliáš, budiž připomenut k dobrému. (Neboť se praví (1Kr 17,8): „Vstal, pojedl, napil se a šel v síle onoho pokrmu čtyřicet dní a čtyřicet nocí až k Boží hoře Chorebu.“) Jiný výklad: (Ex 3,1b) **A vedl ovce za poušť**. Rabi Josua syn Karchy řekl: „Aby poznal, že jeho ovce zhynou na poušti, a on bude přidán k nim.“¹² **A vedl ovce...** Bylo mu ukázáno, že povede Izrael čtyřicet let, a poté bude přidán/odloučen. Právě tak to bylo s Mojžíšem, když se staral o potřeby Izraele. Když mu řekl Svatý, budiž požehnán: „Jdi v mém poslání“, Mojžíš mu odpověděl (Pís 1,7a): „Pověz mi ty, kterého miluje má duše, kde budeš pásat atd. (kde necháš odpočívat stáda za poledne?)“ Kolik šestinedělek je mezi nimi, kolik těhotných, kolik vozů, připravených pro jejich těhotné? Pověz mi ty, kterého miluje má duše.“ Svatý, budiž požehnán, mu odpověděl a řekl mu (Pís 1,8a): „Jestliže to sama nevíš, nejkrásnější z žen, vyjdi po šlépějích ovcí atd.“ A proto **vedl ovce za poušť**.

Výklad Tanchumy uvedeme stručněji, přičemž budeme vykládat jen texty, nevyložené již v Midraši raba:

kapitola 9 Výklad Tanchumy začíná citátem z Ex 3,1, aby bylo jasné, který biblický text bude vykládán, avšak uvede-

ný výklad již k němu nemá přímý vztah. Uvedený text je totiž vlastně úvodem k celé 3. a 4. kapitole Exodu, v nichž se Hospodin zjevuje Mojžíšovi, pověřuje ho prvními úkoly a zároveň mu svěřuje své plány (Ex 3,8a Sestoupil jsem, abych jej vysvobodil z moci Egypta a vyvedl jej z oné země do země dobré a prostorné, do země oplývající mlékem a medem...) Tanchuma vnímá veškerý biblický text synchronně, tedy jako současně platný. Proto uvádí Mojžíšovu žádost o poznání Hospodinových cest a text žalmu 103 o tomto poznání jako jistou formu nadpisu celého následujícího biblického textu. První výklad zdůrazňuje, že Mojžíš byl jediný, který našel takovou milost u Hospodina, že mu zjevil jeho cesty (viz. Dt 34,10 Nikdy však již nepovstal v Izraeli prorok jako Mojžíš, jemuž by se dal poznat Hospodin tváří v tvář.). V midraších často právě necitovaná část verše, z něhož je část uvedena, je pro výklad ústřední — zde jsou to slova Ex 33,13b „jestliže jsem u tebe našel milost“. Druhý výklad je založen na možnosti spojit dohromady Ex 2,25 a Ex 3,1a. Nutno připomenout, že texty se tradovaly často ústně a rabíni často používali při výkladu možnost jiného zapsání stejně znějícího hebrejského textu. Druhou větu Ex 3,1 vnímá výklad foneticky, protože věta „A Mojžíš byl pastýř“ *וַיִּהְיֶה מֹשֶׁה רֹעֶה* souzní s větou *וַיִּהְיֶה מֹשֶׁה רֹאֶה* „A Mojžíš vidával.“ Tanchuma tedy navrhuje číst text: „A pohleděl Bůh na syny Izraele a poznal Bůh. (a dal poznat Mojžíšovi) A Mojžíš vidával.“

kap. 10

V Tanchumě je podobenství o královské zahradě univerzálnější, než v midraši raba (lidští synové jsou zde namísto Izraele), namísto věže je zde palác (patrový palác v rabínských podobenstvích současně symbolizuje celý stvořený svět — přizemí představuje zemi, a 1. patro — nebesa a místo Božího přebývání). Podobenství také zdůrazňuje odměnu, která je již „připravena u vchodu do zahrady“.

Obecněji lze říci, že podobenství v obou variantách zrcadlí optimistický pohled na svět: Když je člověk postaven do světa, ocitá se v královské ovocné zahradě, kde, ač neviděn, je Král králů králů a v níž je pro něj již připravena odměna (poklad u vchodu). Jen na pilné lidské práci podle představ majitele zahrady (střežení Tóry) záleží, zda se člověku této připravené odměny dostane a ovocná zahrada se mu promění v Rajsskou.

Podobenství o králi a dělnících je blízké m.j. i podobenstvím Ježíšovým. Formálními prvky (věž, dělníci — vinaři, zahrada — vinice) připomíná podobenství o zlých vinařích (Mt 21, 33-46, Mk 12, 1-12, L 20, 9-19) a podobenství o dělnících na vinici (Mt 20, 1-16). Podobenství o dělnících v královské zahradě má ovšem obrácené vyústění — dělníci dostanou odměnu podle množství vykonané práce, nikoliv všichni stejně. Obsahově je proto tomuto podobenství zřejmě nejbližší podobenství o hřivnách Mt 25, 14-30, L 19, 11-27. Poklad u vchodu do zahrady je blízký symbolice Božího království u Ježíše — pokladu v poli (Mt 13,44) a v nebi (Mt 19,21 a paralely).

V Tanchumě navazuje na podobenství o královské zahradě krátké podobenství o lnáři (pěstiteli lnu). Krátké podobenství popisuje zkoušku postupným zvyšováním zátěže. Len je upravován tlčením. Teprve při tlčení se pozná jeho kvalita. Len, který se ukazuje jako kvalitní, je nadále vytloukán podstatně víc, nežli ten, který kvalitní není. Nekvalitní len by totiž ztuhl a byl už na výrobu příze nepoužitelný. Boží zkoumání zde znamená vystavení zátěžové situaci — „úderům“. Ten, kdo uspěje ve zkoušce, je zvláště odměněn: Dostane se mu ran ještě ve větší míře. Naopak ten, který neuspěje, je již dalšího tlčení ušetřen. Kdo je ten zkoušený? Midraš si zde zřejmě všimá toho, že zmiňovaní muži prožili velmi dramatické životy: Mojžíš přežil osud svých vrstevníků (Ex 1,22 „Každého syna, který se jim narodí, hodte do Nilu“) a jeho životní příběh byl bohatý na srážky s nepřáteli i přáteli, Egypťany i vlastním lidem, a dokonce s Hospodinem. Život plný ran prožili podle biblického líčení i David a Ámos. Není však tím zkoušeným také celý národ — Izrael, jehož sténání v Egyptě vystupovalo k Bohu (Ex 2,23) a jehož dějiny jsou dějinami utrpení? Nebo je tím zkoušeným čtenář či posluchač podobenství, Žid žijící v **erec jisrael**, která je ovšem současně okrajovou součástí křesťanské Byzantské říše, v níž Židé představují občany druhé kategorie? Snad mohl toužit po tom, aby „tlčení lnu“ již skončilo a on se zbavil postavení nenáviděného párii tím, že se křtem přidruží k většinovému náboženství. Zde by tedy podobenství o lnu bylo povzbuzením: To, že zažíváte rány, znamená, že vás Bůh pozoruje a vidí ve vás spravedlivé, kterým tyto rány slouží k zúšlechťení. Hříšníci žádné rány neza-

žívají, protože by je nesnesli a jen by se ještě více zkazili.

Celkové zhodnocení: Sledovaný text midrašů se na první pohled jeví jako změt citátů a nepochopitelných výkladů textu. Při důkladnějším studiu se však vynořuje před našimi zraky velmi propracovaný celek: Výklad textů vychází z pečlivé práce s hebrejskou Biblí jako synchronním celkem a s různými možnostmi jejího pochopení, jak při čtení, tak také při slyšení. Každá taková možnost se jeví jako relevantní, protože zbožně odpovídá na otázky, které mohou čtenáře nad textem napadnout. Oba midraše jsou psané formou sbírky různých výroků, takže nám představují virtuální rabínskou diskuzi (učenci, sousedící v midraši, jsou od sebe často časově vzdáleni stovky let). Oba midraše však představují také jako celek umně vypracovanou konstrukci, provádějící čtenáře myšlením víry. Lze tedy vyslovit tezi, že zatímco halachické midraše slouží ortopraxi, agadické velmi široce pojaté ortodoxii. Midraš Tanchuma, jakožto starší (jeho převážná část pochází z doby Amoraítů 2.-4. stol. n.l.), je žánrově a stylově sevěřenější, midraš Exodus raba není sice tak stylově čistý, ve svém celku je však neméně důkladně propracovaný.

Text vznikl v rámci grantu GAUK 203835. Ilustrace v textu akad. malíř Pavel Kryml, není-li uvedeno jinak.

- 1 Popř. Ex 12,36 „A Hospodin dal milost lidu před očima Egypťanů, tak že půjčovali jim. I oblouplili Egypťané.“ (Kral.)
- 2 Doslova: obdrží **dimos** דִּימוֹס (z lat. *dimissio*) propuštění z otroctví — tak Šinan a Even-Šošan. Výraz je možná míněn naopak ironicky jako uvěznění (tak překládá Soncino). Thoma-Clements překládá jiným způsobem: „obdrží zděšení“, přičemž výraz **dimos** דִּימוֹס odvozuje z řeckého *deimos* — strach, zděšení.
- 3 **Nimšal** — výklad podobenství, který je pevnou součástí většiny rabínských podobenství (srov. Ježíšova podobenství a jejich výklady).
- 4 **Melech malkej hamlachim** je do češtiny nepřeložitelný superlativ: Král vládnoucí králům králů. Klemens Thoma překládá: Král je králem velekrálů.
- 5 August Wünsche (s.32) dodává: (již před svým stvořením).
- 6 Zde se jedná o slovní hříčku **Bášan** lze číst také jako **bšim** — „zubem“.
- 7 **ovdej glutim** — služebníci modlařských obrazů (miněny ikony?).
- 8 Drobná odchylka citátu Tanchumy od Stuttgartsie (své cesty: svou cestu)
- 9 Zde slovní hříčka: hora = **har**, zničený = **charav**. Tak také Cod.Vat.Br.34 a Šmot raba čtou: Přestože je (chrám) zničen, přece přichází ve své svatosti.
- 10 Orig. „celou svou duší“, tak i dále.
- 11 Latinismus **palatin** = lat. **palatium**.
- 12 T.j. také zahyne a nevstoupí do zaslíbené země.

JMÉNA SYNŮ IZRAELE — AŠER

Jan Heller

Po narození Gáda se vše jako na potvrzení znovu opakuje: Gn 30,12-13 vypráví: Leina služka Zilpa porodila Jákobovi druhého syna. /13/ Lea opět řekla: „Jaké blaho pro mne; (všechny) dcery mě budou blahoslovit.“ A dala mu jméno Ašer (*to je Blahoslav*).

Hebrejské znění tu má v Leině výroku souzvuk mezi *be'ašrí* (doslova) „v blahu mém“, mezi slovesným tvarem *aššerúní* (doslova) „budou mi blahoslovit“ a mezi jménem novorozence Ašer, tj. Blahoslav. Zaznívá zde tedy třikrát tentýž slovní kořen *ašar*.

Řecká Septuaginta je volnější. Doslova říká: „Blahoslavena já, protože blahoslaví mne ženy“ (nikoli dcery!), i nazvala jeho jméno Aser (s písmenem „s“, neboť řečtina nemá „š“).

Vulgata je přesnější: „*Hoc pro beatitudine mea*“ je zřejmý pokus, jak převést hebrejskou předložkovou vazbu „v blahu mém“. Doslova tu Vulgata říká: „To (je) pro mou blaženost.“ Z dcer však také dělá ženy (*mulieres*). Ještě než začneme rozebírat tradici, všimněme si odchylek ve verzích. Proč tu Septuaginta i Vulgata dělají ze dcer ženy? Dá se to tušit: Dcery, bez dalšího určení, jsou zde nejspíše názvem ženského chóru na scéně, podobného tomu, jaký se vyskytoval i v řeckých dramatech. V hebrejské vrstvě zůstává pravděpodobně jakési povědomí o tom, že tu jde o dění na scéně. To se ovšem mění v řecké a latinské vrstvě: z „dcer“ zde dělají všechny ženy světa, které se tu jakoby podílejí na Leině mateřském štěstí.

Židovská i křesťanská tradice, jmenovitě v onomastikách, jen opakuje zřetelný význam jména řeckým slovem *makarismos* a latinským výrazem *beatitudo*, také Kraličtí v poznámce připojují „šťastný“.

Novodobí vykladači se ovšem snaží jít dál. Eduard Meyer (*Die Israeliten*, s. 540, s odkazem na W. H. Muellera) připomíná, že jméno je doloženo v egyptských nápisech (Papyrus Anastasi I, 23.26) v podobě „Asir“ jako název krajiny v severním Kenaanu, jde tedy zřejmě o název západní Galileje. To by se dobře shodovalo s místem, kde se obvykle hledá sídlo kmene Ašer. Musíme však být opatrní, tento poměrně starý doklad, asi ze 13.

ותאמר לאה באשרי
כי אשרוני בנות
ותקרא את שמו אשר

(Gn 30,13)

století před Kristem, nedokazuje přímo existenci kmene Ašer, nýbrž spíše jen to, že tam byla krajina stejného jména. Už jsme se několikrát setkali s tím, že jména kmenů či praotců kmenů byla původně názvem kraje, kde kmeny sídlily. Zdá se, že tomu tak bylo i v tomto případě.

Známý egyptolog Kurth Sethe měl za to, že prý šlo původně o asyrskou smlouvu v Kenaanu. Jeho kritici však připomínají, že stát Ašur se v egyptštině píše jinak (viz Meyer, s. 540).

Na správnou stopu tu vede výklad Ballův (viz J. C. Ball, *Genesis* 1896, cituje Holzinger, *Genesis* 187), který upozorňuje, že jméno Ašer zřejmě souvisí se jménem známé kenaanské bohyně Ašery. Její významnou roli ve starokenaanském panteonu (byla manželkou krále bohů Ela a zřejmě patronkou žen a rodinného krbu po způsobu řecké Hery) potvrdily jasné nálezy ugaritských textů. Můžeme si tak dobře představit, že vedle „synů Zdaru“, vlastně ctitelů bůžka zdaru Gada, byli ve starověkém Kenaanu i ctitelé „té šťastné“, tj. bohyně Ašery.

S Ašerou a jejím jménem je to ovšem složitější. Přehledně je výklad shrnutý v Hellerově knize „Starověká náboženství“ na straně 297n. Byla známa a uctívána už ve staré Mezopotamii, kde byla ovšem považována za manželku boha Amurru. Uctívali ji i v jižní Arábii, kde patřila do okruhu lunárních božstev.

V kenaanském panteonu měla přívěsko „Paní moře“, nejspíš proto, že byla spojována s mytickým pramořem, symbolem vodního živlu jako dárce života.

Její jméno není jednoznačné. Kořen *ʾašar* čili *ʾatar* má několik významů:

1. „být blažen“, potom i „blahoslaviti“;
2. „kráčet“, potom by Ašera byla „Kráčející“;
3. od arabského *ʾatar* — jasno, tedy „Jasná“;
4. od arabského *ʾatara* — volit, tedy „Vyvolená“;
5. od *ʾtr* — místo, zvláště posvátné místo, svatyně, srov. akkadské *aširtum* či *eširtum*, ugaritské *ʾtr*, fénické *ʾšr* a *ʾrh* — tento výklad považují současní odborníci za nejpravděpodobnější.

Ve starozákonní hebrejštině jsou běžně doloženy jen první dva významy kořene *ʾašar*, tedy „blažit“ a „kráčet“. Je možné, že Lein výkřik je nejen projevem mateřského štěstí, nýbrž zároveň i pojistkou, aby jméno Ašer nebylo vykládáno jinak, aby tedy nebylo uváděno do souvislosti se známou bohyní. Naopak je zde názvuk na Př 31,28, kde se vykládá o ženě, kterou blahoslaví její synové i manžel. Ještě dál nás tu vedou už zmíněné „dcery“ (srov. Pís 6,9: „Spatřily ji dcery, a blahoslavily ji, královny i ženy jí vzdaly chválu.“). Jako by si tu Lea narozením Ašera vymáhala vstup do role „té milované“ v Písni, kterou dcery blahoslaví. Že by byl text písně starší než vyprávění Gn 30? Myslím, že je to dobře možné, zvláště necháme-li stranou otázku data poslední redakce biblických textů.

Prof. ThDr. Jan Heller.
Autor je emeritním profesorem
Starého zákona na UK-ETF a UK-KTF.

ŽIDOVSKÉ HOUSLE

ALEXANDRA SHONERTA

evropské ceny Gustava Mahlera, světové ceny Antonína Dvořáka i mezinárodní ceny Zlatá Chanukia.

Minulý měsíc dokonce došlo v Praze na židovské radnici k slavnostnímu aktu prezentace historicky prvního profilačního Alexandrova CD. Byla to velmi zdařilá akce, na které dokonce došlo ne ke „křtu“ nového CD, ale k jeho symbolické „obřízce“. Tu provedl za zpěvu požehnání židovský ortodoxní rabin. Nožkem rozřízl obal CD a připil pohárem vína. Při obřízce CD jej na klíně držel jeho sandak Fedor Gál a kmetrovsky se usmíval. Celý příjemný večer byl provázen houslovým koncertem. Při něm se opět potvrdila Alexandrova fenomenální schopnost improvizovat, kterou dokáže posluchače přímo strhnout do své hudby. Hudby, která lidi spojuje.

Nikoliv osm dní po obřízce, ale neortodoxně a netradičně ještě před narozením dostalo toto CD jméno: „Židovské housle Alexandra Shonerta v Praze“. Představuje celkem deset interpretací a jeho vlastních skladeb židovské klasické hudby. Prolíná se zde mystická rovina s až extatickým chasidským entuziasmem, objevují se aškenázké i sefardské melodie a jeho poslech je opravdovým zážitkem. Pokud byste se chtěli zaposlouchat, stačí jen vytukat na Vašem počítači: www.shonert.com

*Příjemný poslech putujících
židovských houslí Vám přeje
Robert Řehák.*

Osud židovského lidu je již od nejstarších biblických dob spojen s nutností putovat. Vždy, když Izrael putoval, zpíval si. Byly to písně a melodie radostné i žalostné, vznešené upírající se k nebi i zcela obyčejně lidské. Přesně podle toho, v jaké zemi se tento lid zrovna nacházel, jaká rána na něj zrovna dopadla. A kdysi, kdesi na této cestě, se k židovskému lidu přidaly i housle. Začaly si je předávat generace vynikajících houslistů a housle tak putovaly z dalekého Orientu do Ruska, Evropy, Ameriky i do nejvzdálenějších koutů světa.

V roce 1972 se daleko v Rusku, ve městě Irkutsk, narodilo dítě. Byl to syn rakouského Žida, který tam utekl před Hitlerem. Chlapec vyrůstal v hudební rodině a dostal do rukou jemnou hudební duši. Absolvoval Novosibiřskou státní akademii a jeho veliký talent se začal projevovat. Dostavily se první úspěchy. Nicméně i na něj začaly dopadat rány, které jej donutily vstát a vydat se na pouť. Na pouť s houslemi v ruce, jako mnoho jeho předků před ním.

Pak oba, Alexandr Shonert a jeho židovské housle, dorazili do Prahy. Společně se svou matkou — profesorkou Natálií Shonert zde začínají koncertovat a pomalu se prosazovat. I přes nepřízeň a odpor obchodníků s hudbou se Alexandr stal laureátem

ŠABTAJ BEN JOSEF ZVANÝ BASS

(1641, Kalisz – 1718 Krotoszín)

Mgr. Pavel Sládek

S dílem Šabtaje Basse se setká asi každý Žid, který studuje Tóru tradičním způsobem. Přesto jen málokomu je jeho jméno známo. Na vině je zvyk tradovat texty pouze pod jejich názvy, jež nahrazují autorovo jméno. Stává se tak, že zatímco dílo samo žije, autorovo jméno se z paměti již dávno vytratilo. A to je právě případ Šabtaje Basse.

Byl soukromým učencem a na živobytí si vydělával jako chazan (předzpěvák v synagoze). Když se někdy po r. 1655 dostal do Prahy, studoval zde talmud a působil ve Staronové synagoze, kde se mu pro jeho krásný a hluboký hlas dostalo přezdívky Bassista, zkráceně Bass. Prahu, kde strávil své mládí, považoval zřejmě za víc, než jen zastávku na své pestré životní cestě, protože ještě r. 1680, v předmluvě ke svému nejdůležitějšímu dílu, zvanému Sifte chachamim (Rty učenců¹) nazývá sám sebe „Šabtaj Mešorer (Zpěvák) z Prahy“.

Patrně r. 1674 opouští Prahu a přes řadu polských a německých měst se dostává r. 1679 do Amsterdamu. Tam navázal styky s představiteli španělské a portugalské židovské obce, ale především se seznámil s tamním kvetoucím hebrejským knihtiskem. Když si povšiml, že z důvodu neexistence tiskáren ve východní Evropě tiskne většina polských i litevských učenců v Amsterdamu nebo Praze, rozhodl se zkusit své štěstí v knihtiskářském podnikání. Po řadě peripetií si otevřel r. 1689 hebrejskou tiskárnu v Dyhernfurthu poblíž Breslau a jak správně předpokládal, okamžitě získal zakázky z polských židovských obcí. Od konce 90. let 17. st. mu však osud kladl všemožné překážky, související především se zhoršením situace Židů ve Slezsku. Poté, co byla r. 1708 jeho officína částečně zničena požárem, byl opakovaně obviněn cenzurou a dokonce na krátkou dobu uvězněn.

Vedle mnoha cizích děl stačil vytisknout také dvě vlastní práce.² Ani v jedné z nich neusiloval o původnost. Sifte jšenim (Rty spících,³ Amsterdam, 1680) souvisely s Šabtajovými tiskářskými aktivitami. Kniha je katalogem do té doby vytištěných hebrejských knih a jedná se tak o jednu z prvních hebrejských bibliografii (pro moderní výzkum je význam-

né, že jaksí mimochodem uvádí Bass i množství rabínských děl, jež existovala jen v rukopise).

Druhou a dnes jistě významnější knihou jsou již zmíněné Sifte chachamim. Když se během reformy kurikula v 16. st. stal Rašiho komentář (rabi Šlomo Jicchaki, 1040-1105) základem židovského porozumění Tóře, soustředila se na něj pozornost učenců. Ti se v mnohých suprakomentářích snažili vysvětlit zdánlivé diskrepance, popřípadě Rašiho výklady poopravit.

Šabtaj Bass si však povšiml, že to nejsou jen výkladové nuance, co může činit studentům Rašiho komentářů potíže. Začátečníci, pro které se stal Rašiho komentář základním studijním textem, bojovali mnohem spíše s Rašiho extrémně úsporným stylem. Rozhodl se proto zkompileovat z nejdůležitějších suprakomentářů „pouze to, co je třeba pro Rašiho komentář. Tam, kde se ostatní pouštějí do hlubokých záležitostí, protože jsou to experti — do kontradikcí a diskusí k tématům talmudu — nevložil jsem hlavu mezi příliš velké hory a napsal jsem jen to, co se týká přímo porozumění Rašimu.“

Jeho dílo dosáhlo brzy takové popularity, že ještě dnes lze jen těžko najít vydání Rašiho komentáře bez alespoň zkrácené verze Sifte chachamim. Můžeme uzavřít úryvkem z předmluvy, ve kterém Šabtaj ben Josef Bass poněkud poopravuje naše asi až příliš jednostranné hodnocení tradiční židovské vzdělanosti:

„Vždyť tolikrát jsem viděl a slyšel v mnoha obcích, že mladíci přijdou o šabatu do synagogy a jeden se ptá druhého na slova Rašiho. I dali nějakému člověku knihu se slovy: „Mohl bys, prosím, přečíst třeba tohle?“ Odvětil: „Mohl, a také budu číst!“ V okamžení všichni najednou začnou hlasitě křičet,

každý volá [na čtoucího] něco jiného, až je nakonec onen muž nucen přiznat: „Nesvedu to, protože mi to není jasné.“ A je-li mezi nimi alespoň jeden, kdo čte trochu komentátory a řekne výklad verše a stanoví jeho přímý význam — ukazují si na něj obdivně prstem.

Mgr. Pavel Sládek, autor je judaista přednášející na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

¹ Viz Přísl 15,17: „Rty moudrých/učenců šíří vědění“.

² Pro úplnost doplníme, že Bass je také autorem krátkého pojednání o hebrejské gramatice, jež mělo reagovat na nízkou vzdělanost židovských učitelů v této oblasti. Vytiskl jej sám jako úvod k Šartelsovu biblickému glosáři. R. 1680 ještě napsal vydal Masechet derech erez, dílo, které odráží Bassovu cestovatelskou zkušenost. Je psáno v juden-deutsch a je jedním z prvních židovských baedekrů. Obsahuje totiž praktické informace pro cestovatele Evropou, např. seznam místních měn, vah a měn, systém pošt, dostavníků a vzdáleností.

³ Pis 7,10.

BRITSKÁ UNIE FAŠISTŮ A BRITSKÁ SPOLEČNOST VE 30. LETECH 20. STOLETÍ

Martin Kovář

Britská unie fašistů (The British Union of Fascists; BUF) představovala „dospělou formu“ fašistického fenoménu na Britských ostrovech; byla jedinou organizací, jež si v meziválečné Británii činila nárok na to mít skutečný význam. Zakladatelem strany byl sir Oswald Mosley, který se nechal inspirovat příkladem Mussoliniho. Mosley uvažoval o založení BUF během předvolební kampaně v roce 1931 a zejména po zdrcující porážce své stávající strany, tzv. New Party, v těchto volbách (New Party nabízela voličům alternativu k programu, který prosazovali konzervativci, labouristé a liberálové). Poté, co v první polovině roku 1932 navštívil Mussoliniho v Římě a Hitlera v Mnichově, Mosleyho rozhodnutí doznělo a v říjnu téhož roku BUF spatřila světlo světa.

Mosleyho obrat k fašismu byl odpovědí na údajný krach britského parlamentního systému vlády a na údajnou neschopnost kabinetu přijmout radikální reformu, jež by zastavila nezaměstnanost a zabránila dalšímu hospodářskému a politickému úpadku země. Tento úpadek byl podle Mosleyho přesvědčivě symbolizován právě vítězstvím tradičních politických stran, tzv. „starého [politického] gangu“, ve volbách do parlamentu v roce 1931.

BUF vyvolávala na veřejnosti dvojnásobný dojem. Hnutí bylo na svém počátku zřejmě intelektuálně nejkoherentnější a nejracionálnější ze všech fašistických stran v Evropě, ale přesto zastávalo agresivní styl, což přitahovalo politické násilí. Nezdálo se, že BUF byl, do jisté míry paradoxně, spojen s oběma fenomény. Mosleyho hnutí neuspělo, protože se mu nepodařilo přesvědčit národ, že autoritářské metody jsou nezbytné pro vyřešení problémů Británie, zejména hospodářské krize a dalšího politického úpadku, a také proto, že bylo, do značné míry oprávněně, obviňováno z podněcování násilí a veřejného neklidu.

Na stranu, jež si vytkla za cíl vyřešit problém nezaměstnanosti, BUF neuspěla při získávání svých stoupenců z řad nezaměstnaných. Apatie či loajalita ke stra-

nám, jež, alespoň na papíře, hájily zájmy pracujících, tj. ke komunistům a k labouristům, tedy ke stranám militantně nepřátelským vůči fašismu způsobily, že BUF neměla v lokalitách s vysokou nezaměstnaností prakticky žádný vliv.

Politické násilí, jež bylo s BUF neodlučitelně spojeno, působilo jako další negativní faktor, a to i přesto, že přivedlo do jeho řad ty občany, kteří se cítili ohroženi militantností části dělnické třídy a Židů. V této souvislosti je třeba upozornit na to, že ačkoli politické násilí bylo v Británii 30. let „vážným tématem k diskusi“, až nakonec v roce 1936 vedlo k zavedení zákona o veřejném pořádku (Public Or-

Mosley v Albert Hall v roce 1934.

der Act), bylo jen „mdlou napodobeninou“ konfliktů, k nimž docházelo v Itálii a v Německu. BUF navíc pouliční násilí jako specifickou formu politického boje „nevynalezla“; násilí nepřišlo ani jako reakce na její činnost. Mosley po celá 30. léta prohlašoval metody svých černošiláčů za legitimní s tím, že pouze brání „rudému terorismu“. Jeho tvrzení bylo silně nadnesené, policie nicméně měla zkušenosti s neklidem a násilím na nejružnějších shromážděních, jež byla důsledkem hospodářské krize, nejen na těch fašistických.

Bezprostředním impulsem k přijetí fašistických metod byl útok na Mosleyho, k němuž došlo na shromáždění Nové strany v Glasgow v září 1931, kdy byl sir Oswald zasažen do hlavy kamenem a kdy na něj ostře zaútočili jeho odpůrci. V roce 1932 se Mosley přiblížil k dalším britským fašistickým hnutím, aby zjistil, zda je možné s nimi spolupracovat, přičemž požadoval, aby jej akceptovaly jako vůdce. Právě to ostatně determinovalo jméno Mosleyho hnutí — Britská unie fašistů, založeného v říjnu 1932.

Mosley byl ve výše uvedeném úsilí úspěšný jen částečně. Jeho zástupce Robert Forgan vedl slibná jednání s Neilem Francisem Hawkinsem, ale Velká rada Britských fašistů (The British Fascists; BF) hlasovala v květnu 1932 proti spojení, poté co se v tomto smyslu ostře vyslovila jejich zakladatelka Rotha Lintorn Ormanová, jež byla velmi podezřivá, pokud šlo o Mosleyho záměry. Někteří členové Velké rady, vedení F. Hawkinsem a E. G. Mandevilem Roem, vzápětí na členství v BF rezignovali a připojili se k Mosleymu. F. Hawkins se dokonce po roce 1936 stal v BUF mužem číslo dvě; vliv ostatních bývalých členů BF v BUF byl patrný zejména v organizaci a administrativě hnutí. Poté, co jednání se zbylými členy BF v červenci 1934 opět zkrachovalo, museli BF čelit bankrotu a hnutí de facto přestalo existovat.

Ani návrh na sloučení BUF s Mezinárodní fašistickou ligou (The International Fascist League; IFL) neuspěl. Mosley jednal s jejím vůdcem Arnoldem Leese, ten v něm však viděl bezzásadového oportunistu a tvrdil, že jeho fašismus není založen na rasovém nacionalismu, což byla nesporně pravda. Jestliže Leese Mosleyho nakonec označil za „kosher fascist“, tj. za židovského agenta, který má za úkol zdiskreditovat celý koncept fašismu v Británii, on sám nebyl pro Mosleyho ničím

„Řečnická“ třída, ženská sekce, rok 1934. Všichni fašistické rekruti, včetně žen, byli trénováni v umění veřejného projevu. Mary Richardsonová, vedoucí ženské větve BUF, stojí v pozadí.

víc než antisemitským podivínem. Existence potenciálního rivala, bez ohledu na to jak excentrického, nicméně znamenala nežádoucí „fašistickou alternativu“. Důsledky tohoto osobního nepřátelství a rivality vedly v listopadu 1933 k útoku členů BUF na základnu IFL, po němž Leeseho organizace přestala být pro BUF vážným konkurentem.

BUF byla ve svých počátcích rychle rostoucím hnutím. První „noví rekruti“ přišli z Mosleyho New Party, další byli jeho starí stoupenci z Independent Labour Party (nepříliš úspěšná alternativa k vládní Labour Party z počátku 30. let). Mosley se pokusil získat i členy z řad konzervativců a také ty, kteří nebyli v žádné politické straně. Vůči levici vždy zdůrazňoval revoluční cíle BUF, vůči pravici nastolení autoritativní a pořádek zajišťující vlády. Zatímco několik významných členů, například Robert Forgan a John Beckett, se k Mosleyho hnutí připojilo zleva, obecně vzato byli ti, kteří se k BUF přidávali a stali se jejími důležitými „prvky“, většinou dosud mimo politiku. Mezi takové muže patřili zejména Ian Hope Dundas (šéf Mosleyho štábu), Alexander Raven Thomson (vůdčí intelektuál hnutí), A. K. Chesterton (nejlepší polemista hnutí) a William Joyce (brilantní řečník), kteří vstoupili do BUF v důsledku působení Mosleyho charismatické osobnosti, případně je přesvědčila jeho fašistická víra.

Zpočátku bylo Mosleyho prioritou vytvoření uniformovaných a disciplinovaných fašistických obranných jed-

notek, tzv. „černých košil“ (Blackshirts). Pod prvním velitelem Ericem Hamiltonem Piercem a jeho pobočníkem Neilem Francisem Hawkinsem se „černé košile“ organizovaly na polovojenské bázi; to platilo zejména o elitní I Squad v tzv. Černém domě („Blackhouse“), tj. v Mosleyho hlavním stanu. Na politická shromáždění byly „černé košile“ přiváženy v hojném počtu v nákladních vozech, potenciální narušitelé byli varováni, že fašisté nebudou tolerovat výtržníky a provokatéry. Na prvních mítincích BUF byly používány boxery a okované obušky (hadice), Mosley však jejich používání rychle zakázal, třebaže se násilí osobně nezříkal (například na shromáždění v Prestwichi v roce 1936 se přestal ovládat, neboť byl neustále přerušován, vrhnul se do publika a knockoutoval tři rušitele jako smyslu zbavený; když jej jeden z jeho vlastních oficiálů inzultoval na shromáždění v Leedsu, Mosley jej knockoutoval do bezvědomí).

Bylo by nicméně zavádějící tvrdit, že původci násilí v ulicích britských měst byli výlučně fašisté. Stejně jako Hitlerovi nacisté, také příslušníci britských „černých košil“ tvrdili, že používají zbraně pouze tehdy, kopírují-li taktiku svých nepřátel. Jejich National Headquarters bylo údajně úplné „muzeum“ útočných zbraní antifašistů, jež zahrnovaly boxery, gumové hadice, zabíjačky všech velikostí, břitvy, dýky atd. Násilí, spojené s BUF, ovšem pokračovalo po celou dobu její existence.

Po návštěvě Mezinárodní fašistické výstavy (International Fascist Exhibition) na jaře 1933, kterou uspořádal Mussolini, Mosley v červnu téhož roku zorganizoval první velký pochod BUF; Londýnem tehdy prošlo tisíc „černokošiláčů“. Na podzim 1933 si pak BUF pronajala Whitelands Teachers Training College v Chelsea, kterou změnila ve svůj hlavní stan, nový Black House, jenž se stal organizačním, intelektuálním a společenským centrem organizace. Přední členové hnutí zde měli kanceláře, v různých dobách zde žilo ve vojenské disciplíně 50–200 „černokošiláčů“.

Rychlý růst BUF a problémy s udržením veřejného pořádku vedly k tomu, že se o činnost organizace začala zajímat vláda. Na jednání na ministerstvu vnitra v listopadu 1933, jehož se účastnil komisař Metropolitní policie, dva důstojníci MI5 a superintendent ze Zvláštního policejního oddělení, bylo rozhodnuto, že budou systematicky shromažďovány informace o fašismu v celém Spojeném království.

Expanze BUF byla dána zejména podporou lorda Rothermerea, kterého Mussolini přesvědčil, aby podpořil Mosleyho. Šest měsíců, během nichž Rothermereovy noviny dodávaly činnosti BUF význam, bylo obdobím, kdy se hnutí vyvíjelo vskutku dynamicky. Mosley se navíc na počátku roku 1934 pokusil získat větší vliv a finanční podporu od příslušníků establishmentu a od podnikatelských kruhů. To bylo hlavním cílem tzv. Lednového klubu (January Club), „skupiny pánů, kteří se scházeli k večeři“ a kteří nějakým způsobem inklinovali k fašismu

nebo si ho alespoň neošklivili. Vůdčími duchy klubu byli major Yeats Brown, bengálský hulán (příslušník britského pancéřovaného pluku Lanceta), Robert Forgan, zástupce šéfa BUF, sir Donald Makgill a kapitán Luttmann Johnson, všichni členové BUF či lidé s blízkým vztahem k Mosleymu. Klub měl téměř 350 návštěvníků; mezi členy a hosty byli například lord Middleton, brigádní generál Spears, sir John Square, hrabě z Iddesleigh, lord Russell z Liverpoolu či sir Charles Petrie.

MI5 se zajímala zejména o kontakty fašistů v armádě; Zvláštní služba však našla jen málo důkazů o tom, že by nějaká vlivná osobnost, například v parlamentu, Mosleyho v době, kdy růst BUF dosahoval vrcholu, tj. v roce 1934, vážně podporovala. Vlažný zájem o Mosleyho hnutí projeвили pouze tři poslanci za Konzervativní stranu a několik radikálů, ale i ti v zásadě zastávali názor dlouholetého premiéra Stanleyho Baldwina, podle něhož byl Mosley „nevychovanec a darebák“. Některé části establishmentu se nicméně fašistům infiltrovat přece jen podařilo, zejména státní službu, vzdělávací centra, public schools a také univerzitu v Londýně a v Birminghamu. Mosleyho a Rothermereův zájem o letectví vedl v roce 1934 ke vzniku fašistického leteckého klubu v Gloucestershire.

Když se Mosley v roce 1934 pokusil dát britské společnosti více na vědomí, že BUF existuje, vzrostla proti fašismu veřejná opozice, zejména v řadách organizované dělnické třídy. V tomto ohledu sehrálo důležitou roli tzv. „olympijské setkání“ BUF (Olympia Meeting) ze

7. června 1934. Shromáždění se zúčastnilo kolem 12 000 lidí (včetně 2000 „černokošiláčů“, polovina z nich byli pořadatelé). Ve chvíli, kdy došlo ke střetu mezi Mosleyho stoupenci a odpůrci, zasáhla policie, aby zabránila vážným zraněním; na „bojišti“ přesto zůstali zranění (pět jich bylo dopraveno do nemocnice, včetně dvou fašistů; jeden lékař údajně viděl mezi 50–70 oběťmi násilí). Mítink samotný sice vedl k bezprostřednímu nárůstu členstva, BUF však prohrála propagandistickou válku kvůli údajné odpovědnosti za násilí, spojené s touto událostí. Retrospektivně vzato byl 7. červen 1934 bodem zlomu v dějinách hnutí. Tvrdá reakce fašistů na provokace jejich odpůrců zanechala v nezúčastněných pozorovatelích nesmazatelný dojem, že jsou to právě „černokošiláci“ a nikoli komunisté a obecně levicoví radikálové, kteří znamenají pro britskou demokracii největší nebezpečí.

V zásadě nebylo překvapení, že růst fašismu vyvolal v Británii takové nepřátelství. Socialisté, odboráři a dělníci vůdci vytrvale zdůrazňovali možné paralely mezi Mosleyho hnutím a jeho německým a italským protějškem. Obavy levice byly pochopitelné tím spíš, že fašističtí mluvčí jako William Joyce na některých shromážděních bez obalu prohlašovali, že ve fašistickém státě nebude tolerována svoboda projevu a že dojde k „eliminaci“ těch, kteří se budou stavět proti nim.

Dalším důležitým faktorem, jenž vedl k úpadku BUF, byla ztráta podpory lorda Rothermerea a s tím související konec propagace hnutí na stránkách Daily Mail (Rothermere se po šesti měsících rozhodl, že dále nebude podporovat stranu, „která ve stále větší míře věří v diktátorství, antisemitismus a korporativní stát“). Mosley tvrdil, že ztráta Rothermereovy podpory byla dána hrozbou židovských zadavatelů reklam, kteří pohrozili, že stáhnout svůj „business“ z jeho novin; ve skutečnosti se Rothermere stáhl především kvůli nepříznivé publicitě po mítinku v Olympii a také proto, že si nemalá část britské veřejnosti spojovala BUF s německým nacismem a se zlověstným násilím „noci dlouhých nožů“.

Ve druhé polovině roku 1934 a v roce 1935 tak byla budoucnost BF otevřená: hnutí mohlo buď zkolabovat, a nebo oživit své vyhlídky. Mosley se za této situace rozhodl pro oslabení fašistického politického programu; místo toho věnoval větší pozornost vyvolávání sporů na

Oswald Mosley

„Pochod s Mosleym“, 4. říjen 1936, Cable Street.

místní úrovni a účasti v populistických kampaních. V téže souvislosti musíme vidět i příklon BUF k politickému antisemitismu.

Poté, co lord Rothermere stáhl svoji podporu, navrhly radikální hlasy v BUF využít k získání zájmu veřejnosti nezastíraný antisemitismus, jenž byl některým členům hnutí blízký. Mosley proto požádal A. K. Chestertona, aby prozkoumal vliv Židů na britskou společnost. Vzhledem k tomu, že Chesterton byl jeden z nejostřejších antisemitů v Británii, byl pro tento úkol vskutku „jako stvořený“. Chestertonova zpráva se sice nedochovala, ale přesto to byla právě ona, která Mosleyho přesvědčila o židovské převaze v britské společnosti a o tom, že více než polovina útoků na fašisty je dílem Židů. To byl hlavní důvod, proč se v BUF prosadil, alespoň do jisté míry, antisemitský proud.

Konec Rothermereovy podpory a obrat k politickému antisemitismu byly pro další historii BUF rozhodující; Mosley tak definitivně zničil jakoukoli naději na to, že by se jeho hnutí mohlo stát efektivní silou v britské politice. Místo toho se BUF stala „politickým páriou“ s marginálním významem, a proto ji mohly vlivné politické síly klidně ignorovat.

Relativně rychlý růst BUF v roce 1934 a její následný pád vedly britskou Tajnou službu k přehodnocení jejího významu. V roce 1935 došla Tajná služba k závěru, že Mosley získává většinu peněz od Mussoliniho a že národní kořeny jeho hnutí jsou udržovány při životě pouze umělými prostředky. Britský fašismus sice společnost iritoval a dráždil, ale neznamenal pro ni vážnou hrozbu.

Obrat BUF k antisemitismu se poprvé projevil na shromáždění v Royal Albert Hall v říjnu 1934, kde Mosley zaútočil na tzv. „velké Židy“, jež označil za „hrozbu národnímu hospodářství“, i na tzv. „malé Židy“, kteří podle něj deformovali kulturní prostředí v oblastech, kde se usadili. Členové BUF vnímali Židy spíše v národním (národnostním) než v rasovém (náboženském) smyslu. Židé byli chápáni jako nežádoucí „národ v rámci národa“, jako skupina, oddaná mezinárodní komunitě spíše než britskému státu. Na rozdíl od role, kterou hrál v IFL, se nicméně politický antisemitismus pro BUF nikdy nestal totálním ideologickým vysvětlením všech údajných i skutečných problémů britské společnosti, alespoň pokud jde o vedení organizace, ačkoli i tady byly některé výjimky jako William Joyce či někteří mluvčí z politických kampaní v East Endu v letech 1935–37. Obecně vzato byl vývoj antisemitismu BUF od spíše vágní ideologické formulace k násilným politickým kampaním vnímán jako součást strategie, spojující fašistický sentiment s regionálními tématy, jež přitahovaly pozornost veřejnosti.

Odhlédneme-li od okolí Manchesteru, došlo v roce 1935, nehledě na příklon BUF k antisemitismu, ke strmému pádu jejího členstva. Kampaň proti Společnosti národů za to, že bojkotovala, byť sporadicky, fašistickou Itálii po útoku na Habeš, měla na společnost minimální dopad. Totéž platilo o parlamentních volbách. Mosley se je rozhodl bojkotovat, přičemž použil nepřilíš inspirativní slogan „Fašismus příště!“ („Fascism next time!“). Hlavním důvodem k ignorování voleb byla ovšem skutečnost, že

BUF neměla organizaci ani osobnosti, nezbytné k celostátní kampani. Jasně vítězství „národní vlády“ pak dokázalo malý vliv fašismu a politického extremismu obecně. Z rádobý národního hnutí, které chtělo revolucionizovat politickou strukturu státu, BUF degenerovala na organizaci, jež se stala v rostoucí míře závislá na místních kampaních, během nichž využívala populistická témata, která jsou pro britskou radikální pravici charakteristická dodnes.

Obrat BUF od apelování na anti-židovský sentiment k „plnohodnotnému politickému antisemitismu“ měl několik stupňů. Hlavním místem působení BUF byl v tomto směru londýnský East End, kde měl antisemitismus hluboké sociální kořeny. Jednalo se o oblast, v níž žila třetina židovské populace Velké Británie. Příliv uprchlíků, kteří v letech 1880–1914/18 prchali před perzekucí z východní Evropy, zde vyostřoval již tak silné sociální problémy. Mnozí Židé se sice úspěšně přizpůsobili britskému životnímu stylu a přinesli do hospodářsky upadajících oblastí včetně East Endu novou vitalitu, ale přesto byli obviňováni z toho, že způsobili „nemoci“ té které lokality včetně toho, že využívají mizerně placené dělníky, tj. že je vykořisťují, vybírají lichvářské nájemné (nezřídka byli označováni za tzv. „slum landlords“) a také z podílu na rostoucí zločinnosti.

Sílicí konflikty v East Endu v roce 1936 a následné kampaně BUF se vyvíjely jako interakce fašistických antisemitů a jejich židovských nepřátel. Na všech stranách, tj. u fašistů, komunistů i u židovské komunity byli ti, kteří požadovali tvrdé akce. Od doby, co Třetí internacionála vyhlásila politiku jednotné a lidové fronty, se skupiny jako Jewish People's Council against Fascism and Anti-Semitism, International Labour Defence of Britain a London Ex-Servicemen's Defence against Fascism staly součástí organizované fronty britské komunistické strany a spontánního odporu části dělnické třídy proti vpádu fašistů do East Endu. Council for Civil Liberty, z níž se později stala National Council for Civil Liberty, plnila de facto tutéž funkci u středních vrstev, které se o toto téma zajímaly a které se obávaly toho, že fašismus ohrožuje jejich svobodu.

Vrcholným střetem mezi fašisty a jejich odpůrci byla tzv. „bitva v Cable Street“ ze 4. října 1936. Když Mosley onoho dne vedl své muže k londýnskému

East Endu, zablokoval jim cestu velký počet odpůrců. V Cable Street pak antifašisté vnikli do skladu stavebnin, převrhli nákladní auto s cihlami a použili je k vytvoření barikády. Policie zakázala Mosleymu pokračovat v pochodu a přibližně 1900 fašistů se vrátilo do West Endu. Zbylí „černokošiláci“ a jejich protivníci však rozpoutali násilí, jehož výsledkem bylo 85 zatčených a 126 zraněných osob (73 policistů a 43 civilistů).

„Bitva z Cable Street“ má význam především v tom, že stála na počátku levicové mytologie o „velkém triumfu militantního antifašismu“. Dalším důsledkem byl, podobně jako u Mosleyho „olympijského mítinku“ v roce 1934, nárůst členstva BUF (Zvláštní oddělení policie odhadovalo posílení BUF v East Endu na dva tisíce osob). Třetím, zřejmě nejdůležitějším důsledkem, bylo přijetí již zmíněného zákona o veřejném pořádku.

Public Order Act, jenž vstoupil v platnost 1. ledna 1937, byl výsledkem dlouhých diskusí ve vládě i v parlamentu. Třebaže byl schválen jako odpověď na konfliktní situaci, která se vytvořila mezi fašisty a antifašisty v londýnském East Endu, měl širší cíl: rozšířit kontrolu nad společností prostřednictvím silnější policejní moci a udržet veřejný pořádek, ohrožovaný extremisty. Zákon reflektoval policejní názor o nebezpečí, plynoucím z využívání uniformovaných para-vojenských skupin, které mohly ohrozit její (tj. policejní) monopol na vynucování dodržování zákona a veřejného pořádku. K tomu bylo třeba přičíst obecnější obavy a přesvědčení o nutnosti zabránit provokacím proti občanům, kteří ctí zákony.

Různé složky státního aparátu měly na nastalou situaci dlouhodobě odlišné názory. Ministerstvo vnitra se více zajímalo o ochranu osobních svobod a o udržení veřejného pořádku, policie si přála zakázat fašistická hnutí. Podle ministerstva vnitra měla být tato hnutí (stejně jako například komunistická strana) pečlivě sledována, ale nikoli zakázána. Pokud by se vláda zachovala jinak, tvrdili představitelé Home Office, znamenalo by to porušení dlouholeté politické tradice, která lidem dovozovala zastávat jakékoli politické názory, pokud to nevedlo k porušování zákonů či k naléhání na ostatní, aby zákony porušovali. Pouze pokud by byl veřejný pořádek skutečně ohrožen (narušen), mohla vláda podle Home

Office pomýšlet na omezení politických svobod.

Ministerstvo vnitra a kabinet se v zásadě shodovaly v tom, že je žádoucí přijmout zákon, jenž by zakázal používání politických uniforem a vytváření para-vojenských organizací; kromě toho se rozhodly prozkoumat, jak se s tímto problémem vypořádaly ostatní evropské státy.

V roce 1934 přišlo ministerstvo vnitra dvakrát s návrhem zákona, jenž zakazoval politické uniformy. Současně však v souvislosti s tím došlo k závěru, že problémy, spočívající v definici toho, co je vlastně politická uniforma, a nutnost chránit osobní svobody dalších skupin, jejichž členové nosili zřetelně odlišovací oblečení, jsou velmi zásadní námitky vůči návrhu zákona. Připočteme-li k tomu očekávané hnidopišské námitky poslanců, jako byl A. P. Herbert, kteří se zaměřovali na ochranu osobních svobod, nelze se divit, že ministerstvo návrh zákona stáhlo. Neschopnost získat souhlas opozičních stran a to, že se nepodařilo zlepšit situaci vedlo i k zastavení druhého návrhu zákona v roce 1934.

V roce 1936, po „bitvě v Cable Street“, se situace stala kritickou. Vysoký policejní komisař, sir Philip Game, vyjádřil touhu zakázat fašistické hnutí, ale současně

řekl, že to antisemitismus jako takový nevyřeší, neboť se jedná o mnohem složitější problém. Gameův postoj ukázal, že navzdory tvrzení levicových antifašistů nebyla policie na nejvyšší úrovni předpokládá ve prospěch fašismu, třebaže zde byly potíže ohledně interpretace stávajících zákonů vzhledem k tomu, jak se vyvíjely konfliktní situace na ulicích a vzhledem k tomu, že nižší policejní šarže a místní úředníci jednali s antifašisty tvrději než s fašisty. Game soudil, že je vážnější důvod pro zákaz fašistů než komunistů a že politický antisemitismus by měl být postaven mimo zákon. Přesto Public Order Act nakonec upřednostňoval mírnějších policejní prostředky a ignoroval radikálnější návrhy na řešení složité situace.

Zákon zakazoval nosit politické uniformy, s výjimkou slavnostních příležitostí; na mítincích pod otevřeným nebem bylo zakázáno používat ozbrojené pořadatele; slova, jež mohla ohrozit klid a pořádek, byla ve veřejných projevech přísně zakázána. Policie získala pravomoc zakázat pochod či změnit jeho trasu, pokud by úřady došly k závěru, že je to nezbytné pro udržení pořádku. Zákon mohl být aplikován na všechny politické strany, a to po dobu tří měsíců.

Public Order Act byl nezbytnou, ale vysoce kontroverzní součástí britské

Fašisticko-komunistické násilí v roce 1936.

*Ženské „Černé košile“ na setkání
BUF v Liverpoolu v červnu 1934.*

legislativy, neboť výrazně omezoval svobodu projevu, což odsuzovali fašisté, komunisté i někteří představitelé demokratických stran. Navíc není jasné, zda byl ve snaze zklidnit situaci úspěšný. Policie fašisty počínaje 1. lednem 1936 z výše uvedených přestupků sice často obviňovala, tresty však byly vesměs směšně nízké a policejní interpretace zákona nekonzistentní.

Jestliže příklonem k politickému antisemitismu začalo klíčové stádium úpadku BUF z rádobý národního hnutí v rasově populistickou organizaci s místní působností, potom pokusy o její vzkříšení v pro-mírové kampani v letech 1938–40 znamenaly její konečnou porážku. Tato kampaň byla částečně úspěšná jen v letech 1938–39; role BUF v politickém životě země však byla prakticky zanedbatelná.

V roce 1938 byla hesla „Britons fight for Britain only“ a „Mosley and peace“ odlišná od vládní politiky appeasementu a neměla na ni žádný vliv, přestože souzněla s veřejným míněním, pokud šlo o intervenci v Evropě a o hrozbu války. Od března 1939 se ale situace změnila. Jakmile Hitler roztrhal Mnichovskou dohodu, vpadl do zbytku Česko-Slovenska a začal hrozit Polsku (vypovězení smlouvy o neútočení), začalo mu britské veřejné mínění nedůvěřovat a současně začalo jinak hodnotit i povahu nacismu. Mosleyho opozice vůči této změně nálady národa znamenala, že pro malou menšinu, která si stále ještě přála udržet v Evropě mír za každou cenu, se stal dočasně jakýmsi alternativním vůdcem, jenž „mohl zachránit Británii před válkou“.

To vedlo v roce 1939 k mírnému oživení BUF. Podle Mosleyho navštívilo

jeho největší pro-mírové shromáždění v Earls Court dne 16. června 1939 na 20 000 lidí (dle Zvláštní služby 11 000 lidí); většinu publika přitom tvořili ctihodní příslušníci středních vrstev, kteří se honosili fašistickými odznaky a symboly. Zatímco hnutí přibývali noví členové, jiní z něj naopak rezignovali na protest proti tomu, co vnímali jako nadřazování fašistické loajality britskému vlastenectví. Tyto problémy se projevíly již v roce 1938, a to v Bethnal Greenu, Limehouse a East Hamu, kde se mnozí členové BUF projevovali výrazně protiněmecky.

Mosley se snažil spolupracovat s dalšími protiválečnými silami, ale marně. V roce 1940 pak přišla pro BUF katastrofa v podobě internace jejích předáků, k níž došlo v souvislosti s válkou proti Německu a „bitvou o Británii“. Mosleyho pokus o „získání srdce každého vlastenecky smýšlejícího Brita“ byl u konce.

Na závěr lze shrnout, že vliv BUF na britskou společnost ve 30. letech byl i dobách jejích největších úspěchů značně limitovaný až zanedbatelný. Hnutí sice na počátku své existence dosáhlo některých úspěchů, zejména prostřednictvím radikálního ekonomického, sociálního a politického programu, podezření ze spojení s mnohem úspěšnějšími fašistickými hnutími v Evropě, antisemitismus a politické násilí ale obrátily veřejnost proti němu. Počínaje rokem 1934 muselo čelit neoficiálnímu bojkotu v médiích a bylo pod dohledem policie. Když došlo v letech 1936–37 k ohrožení veřejného pořádku, zakročila proti němu vláda, byť relativně mírnými prostředky. Pro-mírová kampaň v letech 1938–39 vedla k rychlému oživení hnutí, ale jakmile začala válka, spěla BUF k rychlému konci.

Z hlediska posuzování britské demokracie mezi válkami je důležité také to, že se vláda, konkrétně ministerstvo vnitra, i v „nejčernějších dnech“, tj. na jaře a v létě 1940, zdráhalo fašistické hnutí zničit a že se připojilo ke kampani za internaci Mosleyho a nejvýznamnějších členů BUF teprve poté, co získalo spolehlivé informace o jejich spojení s potenciálními zrádci země ve válečném stavu.

Doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. je ředitelem Ústavu světových dějin Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze; současně působí jako zástupce vedoucího Katedry hospodářských dějin Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze. Věnuje se zejména moderním politickým a hospodářským dějinám Anglie (Velké Británie) a jejího impéria.

Příslušník „Černých košil“.

GESTAPO (2. ČÁST)

Václav Berdych

Ve státě, který byl ovládán jedinou stranou, vzniklou a vyrostlou z politických zmatků po první světové válce, v zemi, kde fémová vražda byla jedním z politických projevů a brachiální násilí jedním z politických argumentů, bylo zapotřebí všemocné a bezohledné policejní moci, která by ubránila vládu. Tím tvrdší a nelidštější to musel být policejní nástroj, uvážíme-li, že nacistická strana vznikla za vlády freikorpsů v Bavorsku, kde šéf tajné společnosti, jež řídila fémové vraždy, byl sám policejní prezident Bavorska. Nacistická strana se stala politickým azylem fémových vrahů a násilníků z freikorpsů. Nejen řadoví členové, ale i vedení politické strany bylo zatíženo krvavou minulostí dvacátých let. Není proto divu, že nacistická strana praktikovala v politice metody kriminálníků, násilníků a vrahů. Jestliže se tato strana zmocnila vlády nad Německem a rozpoutala teror, jaký neměl

obdobu v politice moderní Evropy, pak je třeba také vidět, že tato strana byla na takový způsob vlády připravena již předem a že na to měla své instituce a orgány. SA a SS byly těmito nástroji a jejich hlavní úkol byl právě v terorizování politických odpůrců. Uniformovaná pomocná policie, sestavená převážně z SS a SA oddílů, dokázala za pár týdnů svého působení, jak důležitým pomocníkem vládnoucí skupiny může být politická policie. Může bez skrupulí postupovat proti daným protivníkům, musí být tak poslušná, že nezáváhá ani před úkladnou vraždou a neptá se, zda takové jednání odpovídá zákonu. Musí být tak ochotná a schopná falšovat, lhát, dávat do vzájemných souvislostí věci, které si vzájemně i odporují. Jen taková policie dokáže zajistit dostatečně existenci nového režimu. (...)

Z pavoučí sítě politické tajné policie nesmí být úniku. Nikdy a nikam. Neboť

lze použít krajanských spolků, společků přátel režimu, k rozšíření sítě po celém světě a lze tuto síť doplnit i o příslušníky cizích států stejného rasistického, fašistického, revanšistického či militaristického smýšlení. Nemluvě o placených agentech schopných komukoli kdykoli a cokoli zrazovat. Pavoučí síť překrývající celý svět – té nelze utéci jinak než útekem ze společnosti do samoty nebo ze života. (...)

Ze stávajícího pořádku, teroristického jednání policie a nacistů vůbec, tedy z konkrétního pořádku, vzniklo nové právo, právo nacistického státu. Protože bylo vyhlášeno zákonem, že nacistická strana je nositelka světového názoru a reprezentantka vůle národa, vyplývalo z toho, že Adolf Hitler, jako zakladatel strany a její vůdce, je tedy realizátorem vůle národa. Podle toho byla vůle Vůdce vůlí národa. Tak se stává právo osobním prostředkem vůdce, který nebyl již ničím omezen. Vůle Vůdce se stala zákonem. Protože však zákon, zosobněný politikem Hitlerem, nemůže stát v rozporu s politikou zákonodárce Hitlera, je potom také vůle Vůdce nejen zákonem, ale i právem. Jestliže tedy tajná policie přísahá svému vůdci, přestává tím být odpovědná vůči zákonům, které se vztahují na ostatní policii. Jestliže se tedy tajná policie zabývá jistým případem, již se tím stává případ politickým případem, a protože politické případy jsou vyňaty z kontrol státních orgánů, tj. soudů, je pak postavení tajné politické policie postavením vně zákonového řádu a řídí se jen pravidly danými vůdcovou vůlí. (...)

Teprve když se rozvíjel nový systém policie, poznal Göring, jak mocnou instituci vytvořil. K posílení pozic gestapa vydal ještě dvě nařízení o povinném vyvídání a udávání. Dne 22. června 1933 určil všem úředníkům povinnost hlásit gestaopu všechno podezřelé a podléhající kritice, dne 30. června stanovil tuto povinnost také všem zaměstnancům a dělníkům. Ohromná pavoučí síť kontroly života všech občanů byla dovršena Rudolfem Hessem, který, jako zástupce Hitlera ve vedení nacistické strany, stanovil za stranickou povinnost hlášení veškerých případů politického charakteru, nebo také jen pouhých podezření a do-

hadů. Tato hlášení přikázal pak předávat stranickou instancí cestou gestapu. Tím se uzavřela síť, v jejímž středu seděl krvechtivý pavouk – gestapo. Síť donašečů a špiclů, doplněná exekutivou vybranou mezi členy pomocné policie, zaručovala gestapu nutnou pověst vševědoucího a nelidského orgánu, pověst, kterou potřebovalo jako preventivní zastrašovací prostředek proti protivníkovi... rozestřít neviditelnou pavoučí síť, která by ve dne i v noci, doma i na pracovišti, v restauraci právě jako ve vlaku, prostě všude a vždy dokázala sledovat veškeré konání občanů, jejich reakce pochvalné i posměšné, vážné i veselé promluvy, jednání, gesta. Soustavným sledováním se prozradí skupinky jinak reagujících lidí, lidí jinak myslících. Je třeba jen soustavně a pilně sledovat a zaznamenávat. Sledovat nejen jasné nepřátele, ale i uhádnout a najít nepřitele potenciálního. Neboť všechno je v nacistickém světě politickým projevem. Účast na náboženských úkonech stejně jako účast a projev jednotlivce mezi sportovci, mezi vědci, mezi pijáky v hospodě. Je třeba mít všude své zvědy, je třeba vysílat průzkumníka do neznámých oblastí života. Je třeba zhodnocovat získané poznatky, a nejen z nich vyvozovat represivní zásahy, také je však zobecňovat a zobecněně je znovu dávat jako teoretický podklad k dalšímu pátrání. Zločin proti politické moci je horší než zločin kriminální. Je cílevědomým činem, narušujícím existující nacistický vládnoucí pořádek. (...)

Jaká však byla činnost gestapa v začátcích jeho existence, od jmenování Göringova pruským ministrem vnitra do dne, kdy dostala politická policie jméno gestapo? Jaká byla činnost prvních asi deseti týdnů existence „ilegálního“ gestapa? Naprosto přesné záznamy činnosti gestapa z té doby nejsou. Nacisté (a gestapo samo) měli zájem znemožnit komukoli a kdykoli nahlédnout do této pekelné kuchyně. Velká většina dokumentů a dokladů byla zničena. Činnost gestapa a pomocné policie lze tedy sledovat jen z vedlejších zdrojů, které se zachovaly. Jsou to zprávy nacistického tisku a různé doklady, které zůstaly zachovány v soudních archívech, kdy si mnozí, avšak jen nepatrný počet postižených, stěžovali na křivdy a podávali žádosti o postižení viníků k soudům. Jsou to tedy zprávy neúplné, nedostatečné a zůstávají daleko za skutečností. Göringova pomocná politická policie měla padesát tisíc členů, vybraných mezi SA, SS a Sta-

hlhelmy. Její povinností bylo dbát na veřejný pořádek, obránit stát i občana před útokem. Göringova policie však chránila útočící SA-many, napomáhala jim v jejich protizákonných činech, zúčastňovala se nájezdů na dělnické čtvrti, zatýkala bez příkazu, přikazovala týrat, vraždit, ničit osobního i spolkový majetek. Vyzbrojovala SA jednotky a dopravovala je svými auty, chránila tajné věznice, bunkry, které byly mučírny a katovny. Odpovědnost za tyto činy patří politické policii. Nikdy se nedozvíme přesný, ba ani přibližný počet zraněných v mučírny gestapa a pomocné policie, prostě z toho důvodu, že naprostá většina věděla, že by stížnostmi jen přitížila svému životnímu postavení. Odhadem se jednalo o čtyřicet až padesát tisíc zraněných. Tato čísla pocházejí od neutrálních pozorovatelů nakloněných nacistům, ne od samotných nacistů. Za rok 1932 bylo napočítáno asi 40 000 raněných ve veřejných bitkách nacistů. Za období let 1930 – 1932 bylo v politických šarvátkách zabito 401 lidí. Je třeba říci, že tehdejší Německo se málo

podobalo spořádanému státu. Podle denních zpráv nacistického tisku bylo v období od převzetí moci, tj. od 30. ledna do 28. února 1933, kdy vyhořel říšský sněm, zabito celkem 76 odpůrců nacistů. Od pořádu sněmovny do dne voleb bylo zabito dalších 39 osob. Od voleb k prvnímu zasedání říšského sněmu bylo zabito dalších 88 osob, čili za 50 dnů vlády nacistů to je 203 obětí.

Takový byl začátek vlády nacistů a takové tedy byly i výsledky prvních činů gestapa. Pochopitelně, že se zprávy o hrůzách dostaly i za hranice Německa. Množily se stížnosti a žádosti o zákrok. Soudy však byly bez vlivu. Soudní praxe našla dokonce i přílehavý název pro vraždy tohoto druhu. Nazývala mrtvé „koncesovanými mrtvolami“. To znamenalo, že soudu nepřísluší zabývat se tímto zločinem. Sotva by se našel na celém světě autor hrůzostrašných románů, který by si vymyslel přílehavější přirovnání.

Gestapo však také zatýkalo a věznilo. Zaslouhou statistického oddělení pruské zemské policie se dochovaly cifer

záznamy o vlně zatýkání po vyhlášení „Brandgesetzu“. Hlášení nejsou úplná, protože ne všechna krajská oddělení policie odpovídala včas. Prusko mělo v té době celkem 34 krajských odboček zemské policie. Za období 14. – 15. března 1933 bylo ve 24 krajích Pruska zatčeno 7 784 osob. Za dalších 14 dnů podle hlášení bylo 2 860 zatčených jen ze 16 krajů. V první polovině dubna bylo ve 20 krajích zatčeno 3 017 lidí, během druhé poloviny v 19 krajích 2 693 zatčených. Celkem jen v Prusku v 60 procentech hlaášených krajů bylo pozatýkáno 16 354 osob. Můžeme tedy stanovit nejnižší hranici počtu zatčených v Prusku na cca 25 000. Mnoho tisíc lidí bylo však zatčeno a vězněno v soukromých věznicích SA jednotek. Tato zatýkání nejsou pochopitelně vyjádřena v oficiálních zprávách. Jsou to však cifry jen z jedné země a správních celků s úrovní zemské správy bylo v Německu celkem sedmáct. Ve všech bylo nakládáno s odpůrci nacistů zhruba stejným způsobem jako v Prusku.

Zatčené však bylo potřeba také někde umístit. Byly proto zřizovány koncentrační tábory. Podléhaly většinou té jednotce SA nebo SS, která je hlídala. Proto nesly koncentrační tábory z prvních dnů nacistického teroru označení podle čísel standart SA. Většina zatčených se však v prvním období do těchto táborů nedostala, byla vězněna v oněch soukromých věznicích SA, nazývaných bunkry. Takovou mučirnou bylo například vězení v Colombiahause. Jinou, stejně dábelskou věznicí, která přetrvala celou dobu nacistického panství, bylo vězení v cen-

trále gestapa v Prinz Albrecht-Strasse 8. Známy byl koncentrační tábor v Oranienburgu, který byl později změněn ve velký tábor s názvem Sachsenhausen.

Koncentrační tábory a věznice gestapa nepodléhaly nikdy ministerstvu spravedlnosti a neměly režim běžný ve věznicích civilizovaného světa. Také věžňové gestapa nepodléhali režimu ministerstva

spravedlnosti. Věžňové gestapa přicházeli do koncentračních táborů podle nařízení o ochranné vazbě, daného výkladem nouzového nařízení z 28. 2. 1933. Tam se mluví o ochranné vazbě jako o policejním zajištění nepřátelských osob, jako o preventivním opatření policie k izolaci státu nebezpečných elementů. (...)

Ještě před výnosem o zřízení tajné politické policie, která však již tyto tábory plnila zatčenými osobami, vyšlo dne 19. dubna 1933 „Prozatímní ustanovení o zřízení a správě koncentračních táborů“. Říká se v něm: „Do koncentračních táborů se převážejí ti věžňové v ochranné vazbě, kteří se projevují jako nenapravitelní škůdci na německém národním těle. Jsou to především funkcionáři a duchovní vůdcové marxistických spolků.“

Ilustrace v článku neznámá vězenkyně z nejmenovaného koncentračního tábora. Zdroj: archiv redakce.

Václav Berdych se narodil v roce 1916. Za odbojovou činnost byl v letech 1941-1945 vězněn postupně v Praze na Pankráci, v Terezíně a v koncentračním táboře Mauthausen. Nyní žije v Praze.

KONKURZ

STIPENDIUM V CAMBRIDGE 2005/2006

Centre for Jewish-Christian Relations

Popis programu

- stipendium je vysááno na školní rok 2005/2006 pro čtvrtého českého studenta v řadě
- studium židovsko-křesťanských vztahů v Centre for Jewish-Christian Relations je magisterským programem akreditovaným u Anglia Polytechnic University of Cambridge — k dosažení titulu Master of Art (MA) je třeba dokončit čtyři vyučovací moduly a napsat disertaci na zvolené téma v rozsahu 15 000 slov
- program je multidisciplinární a zahrnuje studium náboženství, teologie, historie, kultury a sociální studia — je podpořen mimořádnými zdroji (např. přístup k jedinečným fondům Univerzitní knihovny v Cambridge) a velkým množstvím mimoškolních společenských aktivit; podrobnější informace najdete na webových stránkách www.cj-cr.cam.ac.uk

Kritéria

- kandidát musí prokázat, že je schopen kvalitně studovat na úrovni magisterského stupně
- kandidát by měl poskytnout důkaz o předešlém studiu v některém z následujících odvětví — teologie, religionistiky, židovství, historie, kultury či jemu příbuzných studií (nejlépe prokázat svoji kvalifikaci diplomem, např. bakalářským) — v úvahu ale budou vzaty i žádosti kandidátů, kteří prokážou svůj zájem o obor
- žádosti jsou přijímány od vhodných kandidátů bez ohledu na věk, handicap, rasu, pohlaví a náboženské a politické členství
- úroveň anglického jazyka — je požadována zkouška IELTS s konečným výsledkem 6.5 nebo CAE (zkouška může být odložena do konce června 2005 — v takovém případě však vybraný kandidát musí počítat s pohovorem v angličtině po telefonu); je možné zvážit výjimky u kandidátů, kteří studovali v anglicky mluvících zemích či mají nějakou jinou odpovídající anglickou mezinárodní zkoušku; informace o mezinárodní zkoušce IELTS na British council a na webové stránce: www.ielts.org

Finanční podmínky

Stipendium pokrývá:

- plné školné na školní rok 2005/2006
- mezinárodní dopravu do Cambridge a zpět
- zdravotní pojištění
- ubytování v Centre for Jewish-Christian Relations v Cambridge
- £ 200 měsíčně na vlastní výlohy

Příhláška ke konkurzu

- přihláška ke konkurzu lze stáhnout na webové stránce Společnosti křesťanů a Židů: www.etf.cuni.cz/skz
- vyplněnou přihlášku s životopisem v anglickém jazyce pošlete na e-mail: skz@etf.cuni.cz do 4. března 2005; certifikáty o absolvování zkoušky z anglického jazyka přineste s sebou
- v případě velkého zájmu může dojít k zúžení počtu uchazečů — doporučujeme proto přistoupit zodpovědně k zdůvodnění vašeho zájmu o studium (bod 5 v přihlášce) — vybraní kandidáti budou pozváni k pohovoru před komisí, v níž budou zastoupeni lidé účastníci se židovsko-křesťanského dialogu v ČR (ten bude častěji probíhat v anglickém jazyku) — termín: 7. března 2004 od 16,00 – 20,00 hod. v Praze na Evangelické teologické fakultě UK
- výsledky konkurzu budou uchazečům sděleny nejpozději do 31. března 2004

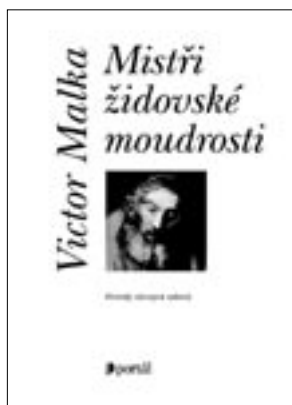
portál

**D. Lifschitz
ÚSMĚVNÉ
ŽIDOVSKÉ HISTORKY**

Další knížka anekdot a histerek z židovského prostředí různých zemí od autora úspěšné knihy *Třistakrát z židovského humoru*. Objevují se tu jak historky inspirované židovským náboženstvím, tak různými vlastnostmi, příběhy týkající se financí, vztahů v rodině i mezi lidmi.

brož., 144 s., 198 Kč

**V. Malka
MISTŘI ŽIDOVSKÉ MOUDROSTI**

Autor úspěšné knihy *Nejkrásnější židovské legendy* sepsal životní příběhy mudrců — učenců, mistrů, učitelů zákona, talmudistů, jejichž slova, debaty, myšlenky, činy i skutečnosti života jsou v určité míře zachyceny v Babylonském a Jeruzalémském talmudu. Tito učitelé moudrosti v průběhu staletí utvářeli formy současného judaismu, podíleli se na věcech víry, praktických, konceptech, zákazech a ideálech. Jsou personifikací židovského poslání, jež stojí na neustálém kladení otázek „proč“ a „jak“. Malka tu představuje jejich talenty i slabosti, vášně i hádky, debaty i boje, legendy o jejich veřejných skutcích i ze soukromého života

brož., 264 s., 299 Kč

**J. J. Petuchowski
KNIHA
RABÍNSKÉ MOUDROSTI**

Vybrané moudrosti a vyprávění rabínských mistrů, které autor přeložil z hebrejštiny a aramejštiny pro současného čtenáře, se vztahují jak k otázkám všedního života, tak i k velkým otázkám životního a náboženského smyslu. Jednotlivá vyprávění, uspořádaná do šestnácti oddílů (např. *Škála hodnot, Život ve světě, O obtížích soudit, Rodina, Moudrost*), ožívují velké postavy židovské tradice v jejich hledání krásy, smyslu bytí a víry.

brož., 152 s., 195 Kč

www.portal.cz

novinky • ukázky • recenze • aktuality

Portál, s. r. o.
Klapkova 2
182 00 Praha 8

tel. 283 028 203
e-mail: obchod@portal.cz
www.portal.cz

Společnost křesťanů a Židů
Čajkovského 22
130 00 – Praha 3

www.etf.cuni.cz/skz; skz@etf.cuni.cz

Vážení čtenáři,

držíte v rukou 52. číslo Zpravodaje Společnosti křesťanů a Židů (SKŽ). Zpravodaj vychází čtyřikrát do roka, je distribuován zdarma a není oficiálně prodejní, pokud by Vás však jeho obsah a dění spojené se Společností zaujalo natolik, že byste chtěli na vydávání periodika přispět, budeme Vám vděční za jakoukoli dobrovolnou částku poskytnutou na účet Společnosti. Jak jste se zřejmě již dočetli, členské a čtenářské příspěvky a skromné dotace od nadačních fondů jsou jediným příjmem, ze kterého SKŽ vydávání Zpravodaje hradí. Pokud byste se chtěli stát členy Společnosti, stačí vyplnit přihlášku, jejíž formulář je na internetových stránkách SKŽ, a po zaplacení členského poplatku Vám bude Zpravodaj poslán poštou přímo domů. Děkujeme Vám a věříme, že si Zpravodaj mezi Vámi nalezne pravidelné čtenáře. Kontaktní adresy a spojení jsou uvedeny v tiráži Zpravodaje SKŽ.

Vaše redakce

Žádám o pravidelné zasílání Zpravodaje SKŽ za dobrovolný příspěvek.

Jméno:

Adresa:

PSČ:

E-mail:

Tel.:

Datum:

Podpis:

SUMMARY

This number of the Bulletin of the Society of Christian and Jews continues with the topic of midrashim as main source of its considerations.

Mikuláš Vymětal in his consideration explains how haggadic midrashim have interpreted biblical texts. As example, he takes their different interpretations to Ex. 3,1. He shows that midrashim have presumed that all possible pious readings of Bible are authentic and thus Scripture contains almost inexhaustible source of interpretations. His samples are taken from two collections of midrashim. First, Midrash Exodus raba (šmot rabba in hebrew) is a set of considerable amount of different readings. The last re-edition was made perhaps in the 10th century. Secondly, Midrash Tanchuma is named possibly after rabbi Tanchuma bar Abba who lived in the half of the 5th century. It contains comments to the whole Pentateuch. The core of the article are the considerations by Vymětal to the particular midrashim which help us to understand the style and thoughts of the authors of midrashim.

Josef Blaha in his article considers the attitude of some Jewish philosophers (Levinas, Allan) to midrash. Levinas' lecture on the tract of the Babylonian Talmud Sanhedrin 99a and 99b deals with the topic of idolatry as contradiction to the Torah. The main aim of the Torah is not to fight atheism but idolatry. Even according to Henry Allan view "the sole speech about God not being idolatrous can be the speech of atheist".

Martin Kovář in his last contribution to British fascism and anti-Semitism deals with the British Union of Fascist (BUF) which was the most important protagonist of the fascist movement in Britain in 1930s. It was founded by sir Oswald Mosley in 1932. Mosley's acceptance of thoughts of the fascist movement was his reaction to alleged bankruptcy of the British parliamentary system, inability of the government to accept radical reform for revival of deteriorating economy and policy, to stop unemployment. Mosley's movement failed because it did not convince the nation that authoritative methods are fundamental for solving British problems. Moreover, despite promising start (thanks also to lord Rothermere and his newspaper Daily Mail) the movement lost its influence because it was linked to violence (see so called Olympia Meeting, the battle in Cable Street and consequential issuing of the Public Order Act in 1937) and since 1935 to anti-Semitism. The decisive fall came in 1940 when the main exponents of the BUF were interned.

Lukáš Klíma reports about panel discussion on the topic "Violence in religion and society" which was held

by Society of Christian and Jews. The participants of the discussion were Prof. Jan Heller, Dr. Samuel Abramson, RNDr. Vladimír Sáňka and ThDr. Ivan Štampach and moderated by Robert Řehák and Lukáš Klíma. Klíma concentrates on thought of the representative of islam — Mr Sáňka and interprets his opinions about islam — his tolerant views of islam towards world. He emphasizes particularly tolerant attitude of islam towards Christians and Jews as people of the Scripture.

Prof Heller offers the new consideration about the name of another son of Jacob in his set of articles "The names of the sons of Israel".

There is also the second part of Berdych's memories and thoughts about life in Czech country during nazism in the rubric "Shadows of Holocaust"

The number contains several illustrations by Pavel Kryml.

There are also another articles, reports, reviews, notes in the Bulletin.

Stanislav Tumís

